

La lectura literària a infantil

Montse Colilles
Anna Juan
Marta Roig

Generalitat de Catalunya
Departament d'Educació

La lectura literària a infantil

Orientacions per a l'ensenyament de la literatura

Atès el caràcter docent d'aquesta publicació, per a la citació de fragments de textos d'altri i la reproducció de fotografies procedents d'obres publicades (de les quals se cita adequadament la font i el nom de l'autor) ens acollim al dret de citació reconegut a l'article 32.1 del text refós de la Llei de propietat intel·lectual, aprovat pel Reial decret legislatiu 1/1996, de 12 d'abril, i a l'article 10.2 del Conveni de Berna per a la protecció de les obres literàries i artístiques, de 9 de setembre de 1886; i, per tant, aquest treball està exempta de la necessitat d'autorització i abonament dels drets d'autor.

Els continguts d'aquesta publicació estan subjectes a una llicència de Reconeixement-NoComercial-CompartirIgual 3.0 de Creative Commons. Se'n permet còpia, distribució i comunicació pública sense ús comercial, sempre que se n'esmenti l'autoria i la distribució de les possibles obres derivades es faci amb una llicència igual que la que regula l'obra original. La llicència completa es pot consultar en [aquest enllaç](#).

Elaboració:

Montserrat Colilles Codina
Anna Juan Cantavella
Marta Roig Pagès

Coordinació:

Servei de Suports i Recursos Lingüístics
Subdirecció General de Llengües
Departament d'Educació

Publicació: novembre de 2023

SUMARI

PRESENTACIÓ	4
BLOC 1. LA LECTURA I LA PRIMERA INFÀNCIA	5
Per què és important la literatura en la primera infància?	5
Com llegeixen els nadons i els petits que no llegeixen paraules?.....	6
Quina és la funció de l'escola en relació amb aquests lectors i lectores?.....	7
Quins aprenentatges es poden estimular, segons el currículum, a l'educació infantil?	8
BLOC 2. LA TRIA DE LES OBRES	10
Criteris de tria.....	10
Tipologies d'obres per a la primera infància	13
Llibres que canten i acaronen (cançoners, tradició oral i primera poesia).....	13
Llibres que ordenen el món (imatgiaris i primers llibres de no-ficció).....	14
Llibres que juguen i experimenten (llibres d'artista i llibres-joc)	15
Llibres que porten lluny. Contes meravellosos de tradició oral.....	16
Primeres narratives	18
Les literatures gràfiques: àlbums i còmics	19
Consideracions generals per a totes les obres	21
BLOC 3. LA PLANIFICACIÓ DE LES PRÀCTIQUES DE LECTURA	22
Temps, espais i propostes de qualitat.....	22
Pràctiques i activitats.....	22
Alguns conceptes clau	22
Detall i descripció de les activitats.....	24
Lectura en veu alta i narració oral per part de la mestra	24
Lectura lliure	27
Conversa literària	29
Lectura guiada	30
Lectures de faristol.....	31
Apadrinament lector	32
Altres activitats puntuals.....	33
Quadre resum.....	34
Proposta de planificació.....	35
El treball amb les famílies, aliades indispensables.....	36
BLOC 4. EL PAPER DE LES BIBLIOTEQUES D'AULA PER A L'EDUCACIÓ LITERÀRIA	38
Aspectes que cal tenir en compte a les escoles bressol.....	38
Aspectes que cal tenir en compte a les escoles	38
Consells concrets per a la concepció de les biblioteques d'aula	39
BLOC 5. PRIMERES ESCRIPTURES	42
Propostes	42
Dibuixar per narrar, dibuixar per expressar	42
La primera producció és la reproducció, deia Anna Teberosky	43
La llista i el joc combinatori com a escriptura literària	43
Jugar amb les lletres	44
De les paraules a les recomanacions.....	44
BLOC 6. PER ON COMENCEM? GUIA PRÀCTICA	45
0. Abans de res.....	45
1. Revisar la col·lecció	45
2. Preparar els espais	46
3. Planifiquem les pràctiques que durem a terme.....	47
4. Passeu a l'acció!	47
5. Documenteu, avalueu i comuniqueu!.....	48
ANNEX	49
Consells per a la lectura en veu alta.....	49
Consells per narrar històries de viva veu; el poder de la paraula despullada.....	50

PRESENTACIÓ

Aquesta és una petita guia sobre per què llegir literatura a l'educació infantil i sobre com fer-ho. Es tracta d'un document que, en síntesi, pretén donar eines a les educadores per entendre qui són aquests petits lectors que encara no descodifiquen textos alfabètics, quines formes de lectura porten a terme, quins tipus d'obres podem oferir-los, quins instruments ens calen per portar la literatura a les seves mans, quins són els nostres rols com a educadores i quines pràctiques podem portar a terme per despertar el plaer per la lectura i la descoberta de mons de ficció diversos.

Al llarg dels diferents blocs trobareu material teòric de base, alguns consells i unes quantes pistes i exemples per posar-vos en marxa i començar a treballar la literatura a l'escola de forma interessant. Com triar les obres per a l'aula? Quins criteris de tria s'han de tenir en compte? Quins aspectes s'han de tenir en compte a l'hora de concebre els racons de lectura? O quines pràctiques són aquelles que asseguruen el desenvolupament dels primers gestos de lectura literària? Aquestes són algunes de les preguntes que tractem de respondre des de la brevetat i amb la mirada posada sempre en la pràctica quotidiana.

Al llarg de tot el document ens referirem a les persones que són mestres, educadores i mediadores, que componen un col·lectiu majoritàriament format per dones, utilitzant el femení.

Esperem que aquesta lectura us serveixi per recordar aspectes que potser havien quedat oblidats, per descobrir coses que no sabíeu al voltant de la didàctica de la literatura i de l'aprenentatge de la lectura i per iniciar un procés de reflexió que us condueixi cap a la pràctica. Amb aquesta intenció hem escrit aquestes pàgines!

Esperem que les gaudiu!

Montse Colilles,
Anna Juan
i Marta Roig

LA LECTURA I LA PRIMERA INFÀNCIA

Els infants llegeixen el món abans de poder descodificar lletres.

“ Leer es algo más que descifrar, aunque toda lectura suponga un desciframiento. Leer es construir sentido. No sólo se “lee” lo que está cifrado en letras. Se “lee” una imagen, la ciudad que se recorre, el rostro que se escudriña... Se buscan indicios, pistas, y se construye sentido, se arman pequeños cosmos de significación en los que uno, como lector, queda implicado... Cada persona, desde que nace, “lee” el mundo, infatigablemente busca sentidos... El lector incipiente, que comienza siendo un “lector oral”, tendrá mucho para “leer” antes de leer letras... ”

GRACIELA MONTES

L'infant és un lector de llenguatges diversos. Des d'una dimensió corporal, material, sensorial, visualment i sonora (des dels aspectes més materials als més abstractes). Llegir és fer distincions i interpretar, ordenar, classificar.

Llegir és interpretar; això vol dir que els infants donen sentit i atribueixen significat al món que els envolta a través dels estímuls que reben constantment a través dels sentits (els sons, els gestos, les cares, les veus, les imatges, els ritmes, la musicalitat...).

Llegir és jugar, si entenem el llenguatge com la primera joguina combinatòria a partir de la gramàtica prosòdica i de la música de la llengua. El llibre és com un objecte que amb diferents llenguatges els convida a descobrir el món, a compartir-lo, a explorar-ne les sorpreses i els conflictes i a construir la seva idea del món.

En aquesta franja d'edats ens trobem amb una diversitat molt gran de lectors, des dels bebès

que encara no parlen fins als infants que ja tenen un ampli vocabulari i poden construir raonaments complexos.

Els nadons viuen en un món de llenguatge encara que no articulin paraules i estan immersos en aquest univers de llenguatge des d'abans del naixement. Llenguatge, entès com la xarxa de símbols que els precedeix i que els envolta, que posa ordre al caos, que posa estructura. Són éssers de llenguatge que els caldrà passar per un procés d'apropiació, inicialment de la llengua materna.

Encara que no tots sàpiguen expressar lingüísticament les seves reflexions, poden fer elaboracions i interpretacions complexes i filosòfiques.

Per què és important la literatura en la primera infància?

“ Desde la más temprana edad la necesidad de relatos es esencial para que los niños puedan pasar por las diferentes etapas de su crecimiento de manera satisfactoria. ”

MARIE BONNAFÉ

“ La lectura en la primera infancia tiene un significado vital, emocional y cultural relacionado con la búsqueda de este lugar simbólico en el que confluyen infinidad de voces, orales y escritas, antiguas y nuevas, cercanas y más lejanas, y donde cada ser humano empieza a construir sentido. ”

YOLANDA REYES

El camí marcat per aquestes dues investigadores deixa clara la importància de les històries i de la literatura per nodrir el món subjectiu dels infants i ajudar-los a transitar pel món del llenguatge.

Hi ha, però, altres aspectes que fan de la literatura una experiència valuosa en aquests primers anys de vida:

- ❖ Afavoreix l'alfabetització d'una manera natural i respectuosa, orgànica, sense forçaments, a partir d'ofertes literàries valuoses i un context ric d'experiències.
- ❖ Aporta una sintaxi estructurada, un vocabulari ric i un llenguatge simbòlic i poètic que els dona eines per narrar-se i expressar-se més enllà del llenguatge fàctic, que acompanya la quotidianitat i està molt lligat al present.

Llenguatge fàctic fa referència al que està lligat a les accions quotidianes, es basa en els fets, sovint està fet de consignes curtes i prohibicions, és poc estructurat i necessita el context.

- ❖ Afavoreix el desenvolupament del pensament simbòlic, ja que obre en l'espai-temps ordinari un *altre* espai-temps (el de les històries) bàsic per la relació i convivència amb l'absència i la comprensió que el món té uns límits que van molt més enllà del present físic.
- ❖ Construeix camins d'anada i tornada entre realitat i ficció, que estimulen la seva comprensió del món, d'ells mateixos i dels límits que separen la fantasia de la quotidianitat.
- ❖ Acompanya el desenvolupament integral de l'infant estimulando la consciència corporal, el procés d'individuació respecte del cos de la mare i la relació i trobada amb els altres.
- ❖ Regala espais qualitius de vincle i de comunicació afectiva de l'infant amb els adults que l'acompanyen.

Com llegeixen els nadons i els petits que no llegeixen paraules?

- ❖ Amb la MIRADA. Primer, centrada en el rostre de l'adult que els acompanya, després a

Biblioteca Joan Miró, Barcelona.

través d'una lectura visual sacàdica i finalment a partir d'una lectura visual complexa i panoràmica.

- ❖ Des de l'ESCOLTA. Són lectors més prosòdics que semàntics. Gaudeixen amb el ritme, la vibració de la veu de l'adult que els llegeix i els canta i amb la musicalitat que porta impresa l'estructura d'una llengua. És des d'aquest material sonor i poètic que inicien els jocs amb el seu aparell fonador, imprescindible per conquerir el llenguatge.

Que són més prosòdics que semàntics vol dir que en un primer moment els nadons no tenen en compte el sentit de les paraules sinó la sonoritat i la modulació de la veu.

- ❖ Amb les MANS i la BOCA. Per a ells inicialment el llibre és un objecte de joc sensorial, sense dret ni revés, sense principi ni final. És a través de l'educació del gest i la complicitat adulta que a poc a poc aniran integrant els codis i les convencions culturals que envolten el fet de llegir.

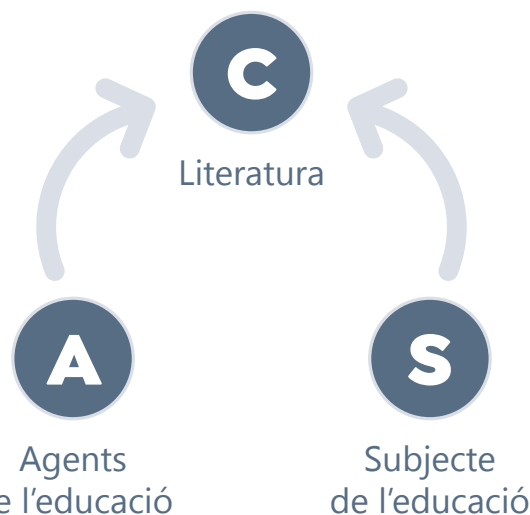
Educació del gest fa referència al fet que la lectura comença abans de la mirada cap al llibre. En l'acte de la lectura hi ha actes lectors que no són espontanis sinó que responen a gestos i posicions corporals que s'han d'educar: com es col·loca el cos per agafar un llibre, per passar pàgina en el sentit que correspon a cada llengua i cultura (a la nostra cultura, de dreta a esquerra), etc.

Munari assegurava, seguint l'estel d'antropòlegs com Leroi-Gourhan, que totes les paraules havien estat en un primer moment gestos. I que l'educació de l'art i també de la lectura hauria de preocupar-se més d'educar el conjunt de gestos que es posen en funcionament per portar-los a terme que de resumir arguments o el contingut d'una obra artística o literària. Això ho va portar al límit amb la concepció dels seus llibres per a infants. La seva preocupació era oferir-los obres que donessin pistes sobre com funcionen els llibres i sobre què poden contenir. La manipulació, la lectura tàctil, el llibre com a objecte i com a joguina, construeixen a les seves mans formes de relació activa amb la lectura i amb les formes d'apropiar-se de l'objecte.

Quina és la funció de l'escola en relació amb aquests lectors i lectores?

Entenem l'educació com una oferta democràtica d'igualtat d'oportunitats d'accés a la cultura àmplia i plural que permet les bases per a l'enriquiment intel·lectual.

Per crear el vincle educatiu partim de tres elements: l'agent de l'educació, el subjecte de l'educació i el lloc de trobada: la cultura. Aquest és el triangle de Herbart, un triangle obert a les invencions que mai es tanca a la seva base. La relació entre l'infant i l'educadora sempre és a través del tercer vèrtex del triangle, en aquest cas els continguts literaris.

❖ Des de la gratuïtat i l'afectivitat.

❖ Des de la relectura que necessiten per poder apropiarse i reapropiar-se de les històries de forma creativa.

Són, per tant, lectors lúdics, que es relacionen amb la literatura de forma gratuïta, física, corporal, exploratòria i comunicativa.

Això no ens pot fer oblidar que el llibre és un objecte cultural codificat i que aprendre a llegir és un procés cultural i social complex. Perquè es doni la trobada entre un llibre i un infant cal sempre un adult amorós disponible i disposat a construir situacions, contextos i experiències concretes, suggerents, interessants i facilitadores.

Necessiten, per tant, a banda de bons llibres, adults que facin de mediadors i que exercitin un modelatge per a la integració de patrons de lectura i pràctiques d'apropiació mediades i constants.

Perquè hi hagi un acte educatiu, cal despertar la curiositat dels infants, que acostuma a activar-se amb una oferta valuosa, que no tan sols comparteixi dels seus interessos sinó que en desperti de nous.

Un infant no es pot interessar pel que no coneix.

Per tal que tots els infants, amb independència dels seus contextos socials, puguin gaudir dels beneficis de la lectura, és responsabilitat de l'escola assumir el seu paper de medidora per tal de garantir l'equitat en l'accés a les obres de qualitat i les experiències literàries valuoses.

Assumir aquesta responsabilitat a la primera i a la segona etapa d'educació infantil implica:

- ❖ Construir i mantenir una col·lecció d'obres de tipologies diverses (bloc 2), de qualitat i no subjecta a la immediatesa sinó a la perspectiva del temps.
- ❖ Comptar amb educadores formades, disponibles i disposades a acompanyar els infants en la descoberta de referents i obres.
- ❖ Definir els possibles itineraris que puguin ampliar l'horitzó de lectura dels infants, proposant obres cada cop més complexes i diverses.
- ❖ Planificar quines pràctiques de lectura literària poden estructurar el projecte de formació literària del centre a les aules d'infantil.

Quins aprenentatges es poden estimular, segons el currículum, a l'educació infantil?

Tant la Resolució del Consell de la Unió Europea com la Llei d'educació 12/2009 subratllen la importància d'acompanyar l'adquisició del llenguatge des del principi d'equitat, la qualitat i l'excel·lència.

Escola Puigberenguer, Manresa.

En el decret s'especifica que la literatura, en totes les seves manifestacions, té un paper molt important en el desenvolupament i la creativitat i en l'adquisició de la llengua oral i escrita. Ajudar a interpretar, imaginar, somiar, identificar-se i conèixer l'entorn cultural. Al llarg de tota l'etapa l'infant ha de créixer en un entorn lingüístic ric i anar construint, amb l'acompanyament de l'adult, un itinerari propi.

Molts dels objectius que s'han de treballar a infantil segons el currículum estan estretament vinculats a les aportacions que suposa el treball amb la literatura en la primera infància. Alguns dels més rellevants són:

- ❖ Observar i explorar l'entorn proper, natural, social i cultural, amb una actitud de curiositat i respecte.
- ❖ Comunicar-se i representar la realitat a través de diferents llenguatges i formes d'expressió. Amb aquesta finalitat s'especifica la importància de:
 - ‡ Disposar d'un ambient preparat, ric, estèticament agradable, allunyat d'imatges estereotipades.
 - ‡ Crear vincles amb el món cultural i artístic que apropa l'infant a la dimensió estètica.
 - ‡ Apropar-los a textos escrits amb una exploració a través d'anticipacions i inferències i de models lectors i escriptors de qualitat.
- ❖ Aprendre i gaudir de l'aprenentatge, pensar i crear, qüestionar-se, plantejar i acceptar la crítica i progressar en l'aprenentatge d'una manera cada vegada més autònoma i estructurada.
- ❖ Assolir una competència comunicativa perquè puguin utilitzar normalment el català i el castellà per comprendre i emetre missatges orals, defugint els estereotips del llenguatge sexista i androcèntric.

- ❖ Desenvolupar la capacitat comunicativa i lingüística dels infants des d'una perspectiva plurilingüe i intercultural, reconeixent i afavorint el coneixement de les seves llengües familiars juntament amb les seves cultures.

Pel que fa a **literatura infantil**, el currículum (Decret 21/2023 <https://portaldogc.gencat.cat/utillsEADOP/PDF/8851/1955221.pdf>) especifica¹:

1r CICLE

- Progressiu interès i gaudi pels textos literaris infantils orals i escrits.
- Creació de vincles afectius i lúdics amb les persones que comparteixen els relats i amb els textos literaris.
- Ampliació progressiva del ventall de cançons de bressol, jocs de falda, moixaines, contes.
- Inici en la lectura d'imatges i la descodificació de signes visuals més usuals en l'entorn proper.

2n CICLE

- Vivència de la literatura com un espai d'experiència amb sentit per si mateix.
- Gaudi de la literatura com a pràctica compartida. Enfortiment de vincles afectius i lúdics amb les persones que comparteixen els relats i amb els textos literaris.
- Interès per les converses i els diàlegs al voltant de textos literaris que eduquin la sensibilitat i nodreixin la imaginació i la curiositat.
- Escolta activa, comprensió i reproducció de les diferents manifestacions de la literatura popular (narracions, poesia, endevinalles) com a font de plaer.
- Viure les biblioteques com a espais de gaudi.

De com desenvolupar tots aquests ítems en parlarem als blocs següents.

PER SABER-NE MÉS:

BONNAFÉ, Marie (2009). *Los libros, eso es bueno para los bebés*. Océano Travesía.

MONTES, Graciela (2015). *La gran ocasión. La escuela como sociedad de lectura*, <http://www.bnm.me.gov.ar/giga1/documentos/EL002208.pdf>

REYES, Yolanda (2007). *La casa imaginaria. Lectura y literatura en la primera infancia*. Norma. <https://books.google.com.gt/books?id=ci6CQ1jsewAC&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>

ESTEVE RÀFOLS, Mar (2023). *L'escola casa de lectura*. Eumo.

Departament d'Ensenyament (2016). *El gust per llegir a educació infantil i a educació primària*. <http://hdl.handle.net/20.500.12694/2854>

Departament d'Ensenyament (2013). *La lectura en un centre educatiu*. <http://hdl.handle.net/20.500.12694/222>

¹ Els sabers que cal garantir en aquesta etapa es recullen en en l'eix 2, *Un infant que es comunica en diferents llenguatges*, concretament, en la competència específica 2, *Expressar-se de manera entenedora, personal i creativa mitjançant diferents llenguatges, explorant-ne les possibilitats i gaudint-ne, per respondre a diferents contextos comunicatius*.

Criteris de tria

La tria de les obres que volem fer arribar a les mans dels infants és la primera acció de mediació que portem a terme. Per tant, cal valorar-la com el punt de partida a partir del qual es desenvoluparà la nostra tasca.

Triar implica sempre fer-se dues preguntes: **Per a qui estic triant? I per a què estic triant?** És a dir, què vull fer amb aquella obra a l'aula o a l'escola? La primera pregunta respon a la necessitat de conèixer els infants que tinc a l'aula (Els llegeixen a les nits? Què els llegeixen? Quines són les històries que més els agraden? Tenen relació amb llibres fora de l'escola? Van a la biblioteca?, etc.).

Els llibres tenen una edat cultural.

Digues-me què has llegit i et podré dir què pots continuar llegint.

La segona pregunta respon a **l'objectiu que l'ha portat a l'aula**: és per llegir-lo en veu alta?, per iniciar l'exploració de l'obra d'un autor o una autora concreta?, per educar la mirada?, per descobrir un tipus de personatge concret? Sovint, els nostres objectius s'allunyen de les pràctiques de descoberta i exploració dels universos literaris i estètics disponibles (que són els que haurien de guiar la tria), i se centren en temes morals o emocionals. Aquesta mirada que veu la literatura com una forma de treballar emocions o actituds empeteix les seves possibilitats i implica una forma de triar que focalitza l'atenció en interessos i necessitats adultes, més que en les formes en què la primera infància està present al món i el descobreix.

Els infants d'entre 0 i 5 anys estan observant el món per primera vegada. L'estan descobrint.

Això fa que la sorpresa, l'exploració, l'experimentació, el joc i, sovint, el sense sentit estiguin molt presents a la seva vida. La seva forma natural d'estar presents al món es relaciona molt més amb l'estranyament i l'emoció de les petites descobertes que amb la gestió i comprensió de valors o missatges concrets. Tenir clares aquestes qüestions quan iniciem les tries ens pot ajudar a proposar seleccions basades en les formes que els més petits tenen d'apropiar-se el món i no en les maneres que els adults hem trobat per explicar-lo. La bona literatura infantil és aquella que suggereix exploracions que parteixen de les formes infantils de mirar el món.

Per triar cada cop millor, cal aprendre a triar amb ulls d'infants i deixar les necessitats adultes de banda.

Però... llavors... quins són els criteris de tria que hem de tenir en compte a l'hora d'escollir un llibre per als infants més petits?

Hi ha frases que sovint diem quan parlem de llibres i infants. Frases que constaten una forma de triar que hem anat heretant, que potser no ens hem aturat mai a qüestionar i que ofereixen una idea d'infància i de literatura infantil massa petita i una mica homogènia. La seva desconstrucció ens pot ajudar a trobar alguns dels criteris de tria que hem de tenir en compte quan seleccionem obres per a la petita infància.

❖ **Vull un llibre per "treballar"...** Les obres literàries, també les infantils, proposen formes d'explorar el món, de submergir-se en universos diversos, de viatjar lluny o viure altres vides possibles. La literatura, també la infantil, planteja preguntes, proposa camins, convida a perdre's i a sorprendre's...

La seva funció essencial no és la d'oferir respostes ni "treballar" temes o emocions concretes, sinó la d'eixamplar el món imaginari dels infants, suggerint formes diverses de pensar i representar el món.

❖ **Aquest llibre és massa delicat, es trençarà.** Els llibres són objectes de per si delicats i codificats, que responen a una forma determinada de manipulació i descoberta. Els infants necessiten tenir llibres a l'abast per poder apropiarse de la lectura des de ben petits a través d'accions quotidianes, però també necessiten adults amorosos que els guiïn en l'adquisició dels gestos associats amb les primeres lectures (lectura tàctil, lectura manipulativa, lectura visual, lectura tonal, etc.). La ritualització d'aquests actes de lectura de forma col·lectiva fa que els llibres es trenquin menys i que els infants puguin apropiarse'n des dels codis que proposen. Concebre'ls com actes de lectura en tota regla és el primer pas que cal fer. N'hi haurà prou de ritualitzar i definir formes d'accés que ens ajudin a educar en la fragilitat.

❖ **És igual, quin llibre! Total, si no saben llegir...** El gust s'educa des dels primers anys de vida. I els infants llegeixen moltes coses abans de llegir paraules. Els hem d'oferir qualitat perquè puguin anar construint els seus propis criteris i no subestimar la seva capacitat d'interpretació i d'apreciació de detalls i aspectes interessants a les obres.

❖ **Vols dir que és un llibre per a petits?** Sovint tendim a pensar que, com que els infants entre 0 i 5 anys no són capaços d'articular missatges elaborats i complexos, tampoc són capaços de construir sentits complexos i que, per tant, necessiten una literatura senzilla, que no porti complicacions. Però que no tinguin el llenguatge suficient per exposar tot allò que està passant al seu cap no significa

Biblioteca pública Joan Miró, Barcelona.

que no tinguin un món interior complex i capacitat per anar dotant de sentit molts aspectes. Aquesta idea ens porta molt sovint a infantilitzar-los més del compte i a elaborar opinions subjectives sobre el que entenen o no com a conjunt homogeni: els infants. I com que els pensem des de l'homogeneïtat, pensem que hi ha obres que pertoquen o no pertoquen a una edat concreta (sovint atenint-nos només a criteris morals) i en censurem d'altres. No subestimar-los, ser conscients que són constructors de sentits des de ben petits i que la no comprensió del TOT també pot ser sostinguda i valuosa, ens pot ajudar a sortir del cànon i explorar obres que els proposin petits reptes.

❖ **És tan bonic!** Hi ha llibres bonics interessants i llibres bonics que no aporten res... Hi ha llibres que s'allunyen del nostre concepte de bonic que poden ser-ho per a altres mirades. Hi ha llibres que poden semblar lletjos, però amb propostes arriscades. Sovint, els llibres que no considerem bonics són llibres desafiants i di-

ferents que permeten als infants relacionar-se amb l'estranyesa i la diversitat. Anar més enllà dels mateixos gustos per arribar a una quantitat més gran de lectors i lectores sempre és important. Tenir en compte obres rellevants que no ens semblen especialment "boniques" forma part de la tasca educativa.

❖ **És que li farà por!** Les històries amb personatges malvats (com els contes meravellosos o les històries de monstres) no tenen la funció d'espantar els infants, sinó de mostrar-los que la maldat o els dolents es poden combatre. També ajuden els infants a connectar amb les seves pulsions agressives i les conductes socialment no acceptades però presents també en la seva vida interior. Però perquè les històries funcionin i els missatges siguin eficaços, es necessiten dolents ben construïts. Hem de tenir en compte, a més, que no tots els infants senten por de les mateixes coses, que la por és molt personal i que pot aparèixer fins i tot en obres que, com a adults, no ens havíem plantejat que provocarien por. D'altra banda, acompanyar les pors sempre és més interessant que negar-les, i aquests relats els poden oferir eines simbòliques per afrontar-les o, senzillament, enunciar-les.

❖ **És que té un llenguatge massa difícil!** Hi ha paraules que no entendrà! Hi ha moltes recerques que demostren que els infants d'entre 0 i 5 anys no paren atenció en els significats de les paraules per entendre una història. L'experiència ens demostra que els infants gaudeixen les històries per la prosòdia de les paraules i pel ritme del relat. D'aquí la seva insistència en "una altra vegada" i en què la nostra lectura o narració no s'allunyi de la primera: perquè els interessa l'experiència estètica, més que el significat. D'altra banda, els infants aprenen paraules noves en tant que algú els les ofereix.

La forma bàsica de descobrir nou vocabulari és a través de la lectura. Sentir-les repetidament, escoltar-les, trobar-les en les històries que més els agraden els permet anar enriquint el seu lèxic i les estructures gramaticals, cadascú al seu ritme.

❖ **Aquest conte no sé com explicar-lo. No té història...** La literatura destinada a la primera infància és molt més diversa i experimental del que estem acostumades a pensar. Moltes són obres que plantegen lectures no lineals i descobertes més enllà de les paraules i de les històries. Els verbs que hem de conjugar per mediar entre aquestes obres i els infants van molt més enllà del verb contar i passen sovint per explorar, cantar, sonoritzar, jugar, contemplar, manipular... No tot són contes a la literatura per a la primera infància! I hem d'aprendre a dir cada tipus de llibres pel seu nom. Això ens ajudarà a fer una millor mediació.

❖ **És que aquesta editorial em fa molt de descompte!** La darrera baula del circuit del llibre són les llibreries, i és a les llibreries, a dreta llei, que ens hem de dirigir per a les adquisicions. Les llibreries especialitzades en infantil (n'hi ha moltes a Catalunya), a més, esdevenen pilars fonamentals no tan sols per fer que la literatura infantil tingui espais que li permetin continuar creixent, sinó perquè llibreters i llibreteres esdevenen recomanadors de base. Busqueu una llibreria de proximitat i deixeu-vos recomanar per la seva saviesa. Us ajudaran a veure entre tantes novetats.

Les col·leccions de les biblioteques escolars destinades a la petita infància haurien d'estar conformades per totes les tipologies de llibres disponibles al mercat. Tot seguit fem una petita passejada per totes elles per aprendre a distingir-les i comprendre la seva importància dintre de l'itinerari de descoberta i d'adquisició del llenguatge de la primera infància.

Tipologies d'obres per a la primera infància

LLIBRES QUE CANTEN I ACARONEN (cançoners, tradició oral i primera poesia)

QUÈ SÓN?

La primera literatura en la vida d'un infant és aquella que no té el llibre com a subjecte, sinó que emana del cos de l'adult per escriure's sobre el cos de l'infant. És una literatura present en totes les cultures i que té com a missió agombolar, calmar, acaronar i jugar amb els més petits. Cançons de bressol, jocs de falda i jocs de dits, moixaines i gronxadors acullen els infants només néixer.

En la segona etapa, la dels 3 als 6, aquesta literatura va substituint-se progressivament per la dels jocs de triar, de saltar a corda... És, per tant, una literatura que passa a incorporar l'altre, que s'obre al joc, als primers aprenentatges, a les rutines i els hàbits i que ja no s'escriu sobre el cos de l'infant, sinó que té com a espai natural la casa, el pati de l'escola, el carrer...

En el camp de la literatura d'autor, també trobarem múltiples propostes:

- ❖ Poegrames
- ❖ Llibres de sons i onomatopeies
- ❖ Primers textos rimats i contes melòdics amb narratives construïdes sobre bases poètiques de rima, sobretot consonàntica
- ❖ Llibres de cançons i poemaris

PER QUÈ SÓN INTERESSANTS?

- ❖ Afavoreixen el desenvolupament integral: motriu, lingüístic, emocional i social.

A partir del moviment i la relació amb el cos...

- ❖ Obren la porta a una experiència íntima i de vincle.
- ❖ Faciliten la descoberta del seu propi cos, els seus límits, les seves parts diferenciades.
- ❖ Promouen diverses disposicions corporals de l'infant (estirat, assegut, dret) que ofereixen camps visuals diferents i punts de suport i equilibri nous i cada vegada amb menys superfície de contacte, més autònoms.
- ❖ Acoten i condicionen la intervenció física dels adults i els descobreixen allò que els és plaent i allò que els és desagradable.

A més a més:

- ❖ Regalen als infants la música d'una llengua, aquella que transporta les característiques més bàsiques de la seva estructura.
- ❖ Les primeres cançons i cantarelles acompanyen el procés d'individuació (un procés que els portarà a saber-se individus independents del cos de la mare). En la segona etapa, acompanyaran el procés no d'individuació sinó de socialització (joc i relació amb els seus iguals).
- ❖ Faciliten la ritualització de les rutines (llevar-se, vestir-se, recollir, menjar, rentar-se, dormir...) que endrecen el seu dia a dia.
- ❖ Ofereixen un accés lúdic a alguns dels primers aprenentatges.
- ❖ Estimulen el balbuceig i l'exploració del seu aparell fonador, i acompanyen la descoberta de la pròpia veu.
- ❖ Són ideals per a la lectura en veu alta i les seves estructures poètiques, rítmiques i melòdiques, faciliten la memorització.

L'ACTITUD DE LA MEDIADORA

Com que bona part del corpus d'aquesta tipologia està pensat per ser compartit sense el llibre com a subjecte, és bàsic que les mestres i educadores s'apropiïn d'un ventall de jocs, moixaines, cançons, poemes i cantarelles el més ampli possible. També, que es disposin a compartir-lo sense vergonya i d'una forma natural i constant en el context de la seva pràctica. La repetició és bàsica i la ritualització pot comptar amb l'ús puntual d'objectes, caixes o punts de llum, que centrin l'atenció dels infants, sense restar protagonisme a la melodia i la sonoritat de la veu, del llenguatge.

AUTORS I REFERENTS QUE CAL TENIR EN COMPTE

Núria Albertí, Mar Benegas, Salvador Comellas, Miquel Desclot, Julia Donaldson, Michel Rosen, Antonio Rubio...

LLIBRES QUE ORDENEN EL MÓN (imatgiaris i primers llibres de no-ficció)

QUÈ SÓN?

Quan els infants descobreixen que les paraules serveixen per comunicar-se, per anomenar els objectes i apropiarse del món, esdevenen recollctors entusiastes de paraules. Els imatgiaris acompanyen l'explosió del llenguatge dels més petits, ja que ofereixen els primers vocabularis visuals. Els primers imatgiaris són molt senzills: sobre un fons neutre (d'un color) apareix la imatge d'un objecte, animal o d'una acció quotidiana, que permet als nadons focalitzar la seva atenció de forma clara. Els imatgiaris, però, van proposant imatges cada cop més complexes fins a arribar a esdevenir llibres de conceptes que juguen a ordenar el món de formes cada cop més subtils. Una altra de les formes més elaborades d'aquestes obres són els imatgiaris coreogràfics o llibres de formigueig, on una escena atapeïda d'objectes i personatges suggereix múltiples micronarracions que passen al mateix temps.

La major part d'imatgiaris no responen a una lectura lineal. Cadascú els pot obrir per la pàgina que vulgui i anar fent salts endavant i endarrere, sense que l'ordre de lectura tingui implicacions en la comprensió i interpretació.

A mesura que els infants s'apropien del món ordenant-lo amb el llenguatge, descobreixen també formes de jugar amb ell. És així com construeixen els primers jocs combinatoris, en què les classificacions amb lògiques infantils tenen un pes central. Els imatgiaris acompanyen també aquests jocs, i una de les seves formes d'evolució natural són els primers llibres documentals o de no-ficció per a infants. Els abecedaris, els numeraris o els llibres de primers conceptes (contraris, formes, animals, etc.) són els més tradicionals, però en l'actualitat existeixen llibres de no-ficció per a infants petits de quasi qualsevol tema. Les característiques que cal tenir en compte d'aquests primers llibres de no-ficció són el joc, la descoberta a través de la materialitat i formes de divulgació sintètiques basades en l'humor.

La materialitat es refereix al llibre com a objecte on el format, la mida, el gramatge del paper, els encunys, el plec de la pàgina... són elements que participen de la narració i converteixen la manipulació en una forma d'exploració literària.

PER QUÈ SÓN INTERESSANTS?

- ❖ Permeten l'apropiació del món a través de la seva representació bidimensional.
- ❖ Eduquen la mirada a través de l'heterogeneïtat d'estètiques i propostes.
- ❖ Els ofereixen oportunitats per ordenar el món i descobrir-lo des d'una mirada infantil.

L'ACTITUD DE LA MEDIADORA

Els imatgiaris són llibres pensats per a una lectura visual. És important que com a educadores fem emergir el llenguatge que apareix de forma subjacent. Els més senzills poden resultar avorrits per a l'adult acompanyant, però són fascinants per als recollctors de paraules. La contemplació i l'atenció al detall són elements clau d'aquestes propostes. Una lectura visual acurada els pot portar a descobrir aspectes tan essencials com el segon pla i les trames secundàries o la seqüenciació.

AUTORS I REFERENTS QUE CAL TENIR EN COMPTE

Rotraut Susane Berner, Pascale Estellon, Élise Gravel, Jöelle Jolivet, Nikola Kucharska, Iela Mari, Gerda Müller, Helen Oxenbury, Giovanna Zoboli.

PER SABER-NE MÉS

GORCHS, Glòria (2008) "Reflexions al voltant dels bebès i la lectura. Els imatgiaris".

Faristol 62. 13-18.

https://www.clijcat.cat/faristol/descargas/62/3_62.pdf

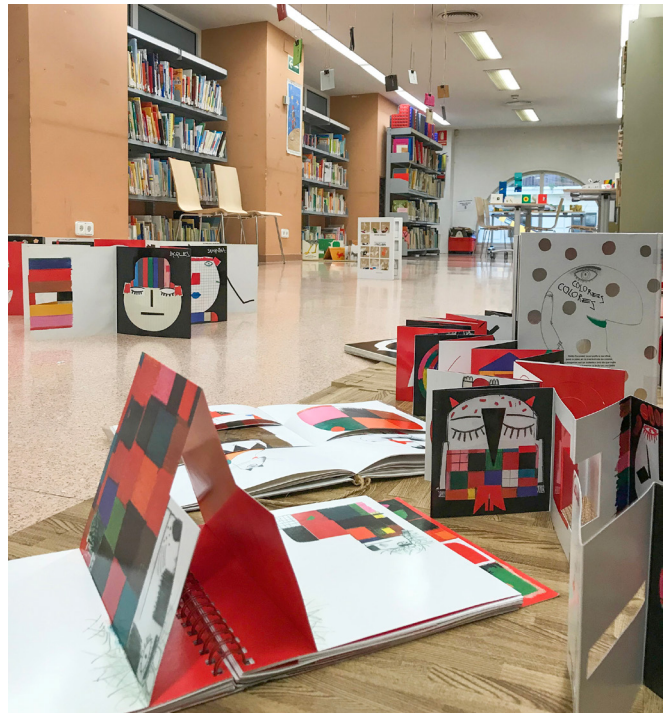
BOSCH, Emma (2012). "El juego de *Pululeer* y juegos para releer". *Revista Imaginaria*.

<https://imaginaria.com.ar/2012/01/el-juego-de-pululeer-y-juegos-para-releer/>

LLIBRES QUE JUGUEN I EXPERIMENTEN (llibres d'artista i llibres-joc)

QUÈ SÓN?

Hi ha una mena d'obres que es plantegen com un territori de joc, en el qual la lectura sensorial i manipulativa és protagonista. Dins d'aquestes obres que juguen i experimenten, trobem els llibres-joc i els llibres d'artista.

Biblioteca Artur Martorell, Barcelona.

Els llibres-joc plantegen una lectura que parteix de les convencions pròpies del joc i demanen una acció física dels infants envers el llibre, i és a través d'aquesta que es construeix el sentit.

Quan parlem de **llibres d'artista** topem amb una dificultat per definir-los. Tenen la capacitat de popularitzar l'art i democratitzar-lo posant en primer pla la dimensió artística: no és tan important el que ens vols dir l'autor sinó com ens ho diu. No és tan rellevant pensar de què va, de què parla, què entendran els infants.

“ El llibre d'artista no és un llibre d'art, el llibre d'artista no és un llibre sobre l'art, el llibre d'artista és una obra d'art. ”

GUY SCHRAENEN

Tenen valor estètic, artístic i literari i són materials desafiants, oberts, que fan pensar i que poden tenir molts nivells de lectura i posen l'infant de protagonista en una posició activa.

Els podem considerar llibres-objecte on tot compta: el format, la mida, el material amb el

qual estan fets, el tipus de paper, els encunys... Són universos lúdics pensats per a l'experimentació.

Més que explicar històries, apel·len a l'imaginari i proposen formes de descobrir el món a través del joc i la sorpresa i proposen reflexions sobre l'objecte llibre, com utilitzar-lo o com aquest es val de diferents elements per crear significat. No podem oblidar que per poder aprendre a llegir, cal passar pel sense sentit.

PER QUÈ SÓN INTERESSANTS?

- ❖ Conceben la lectura com un acte lúdic i lliure.
- ❖ Faciliten el contacte amb el món del llibre de forma directa, física, amb tots els sentits —explorant i manipulant—, que és la forma que té l'infant d'entrar en contacte amb el món abans de dominar el llenguatge verbal. Aquesta experimentació sensorial els ajudarà a formar la seva mirada.
- ❖ Impliquen una intervenció activa del lector: buscant, deduint, percebent o combinant imatges. Estimulen la imaginació i la creativitat i potencien la curiositat. Confronten amb l'estranyesa i la intriga a través de la descoberta visual, el format i els aspectes inusuals que estimulen el sentits.
- ❖ Són productes de molta qualitat estètica que no deixen indiferent i que exploren el valor narratiu del llenguatge visual.
- ❖ Permeten que l'infant i l'adult se sorprenguin, com diu Munari:

“ Si un infant troba una sorpresa en un llibre quan és petit, continuarà buscant sorpreses als llibres la resta de la seva vida. ”

L'ACTITUD DE LA MEDIADORA

- ❖ L'educadora o la mestra acompanya i posa paraules, però sabent que els infants no

llegeixen com l'adult, per això deixarem protagonisme i autonomia als petits lectors.

- ❖ És preferible fer les propostes en petits grups amb una actitud oberta a la curiositat i a la manipulació.
- ❖ No s'ha de buscar la “comprensió” sinó fomentar l'actitud d'exploració i sorpresa gràcies a una lectura sensorial.

Per a la mediació específica dels llibres d'artista es recomana preparar un espai lliure d'interferències per ajudar a centrar l'atenció en un temps de calma que permeti descobrir els llibres sense presses i “la màgia de les petites coses”.

Aquests llibres comporten atreviment per part de la mediadora. Cal conèixer-los bé abans d'apropar-los als infants, ser flexibles a la dinàmica de cada grup i estar disposades a sorprendre'ns dels materials i dels infants. Serà convenient programar com, quan i de quina manera es presentaran per permetre la seva manipulació respectuosa.

AUTORS I REFERENTS

QUE CAL TENIR EN COMPTE

Claire Dé, Lucie Félix, Tana Hoban, Jean Jullien, Katsumi Komagata, Bruno Munari, Kveta Pacovská i Hervé Tullet.

LLIBRES QUE PORTEN LLUNY.

Contes meravellosos de tradició oral

QUÈ SÓN?

Narracions breus de successos ficticis i fantàstics, sense pretensió didàctica, intemporals, d'origen popular i de transmissió oral, en els quals intervenen éssers sobrenaturals. Els podem classificar en quatre grans grups: els meravellosos, els costumistes, els de fórmula i els d'animals.

Els de costums parlen de la quotidianitat, a vegades satíricament, i no tenen elements fantàstics com els contes meravellosos; els de fórmula són els repetitius, acumulatius i els encadenats i en els del quart grup els animals parlen i són metàfores de la condició humana.

No van néixer com a relats per a infants, però els infants sempre han format part del seu públic, eren relats que s'explicaven oralment en contextos familiars o socials, en auditoris diversos. Aquests relats, que han existit al marge de l'escriptura, poden tenir les seves arrels en moltes generacions anteriors i els trobem en totes les cultures fins que algun folklorista els va recollir i els va fixar per escrit, per això podem trobar diferents versions del mateix relat.

Agraden molt als infants perquè qüestionen la llei del més fort, i els personatges més humils o insignificants poden ridiculitzar els més grans, rics i poderosos, enfrontar-s'hi i guanyar-los.

PER QUÈ SÓN INTERESSANTS?

- ❖ Ofereixen una representació simbòlica de la humanitat que els fa atemporals.
- ❖ Són metafòrics i estereotipats, no els podem llegir al peu de la lletra i les resonàncies emocionals seran personals de cada oïdor.
- ❖ Resumeixen l'estructura narrativa bàsica (el viatge de l'heroi) i serveixen de pilar a altres gèneres que més endavant els podran reutilitzar, versionar, al·ludir, reelaborar, comparar i contextualitzar. Per això és molt important que s'expliquin a l'etapa d'educació infantil.
- ❖ Permeten diferenciar el bé i el mal a través de personatges arquetípics que es mostren d'una forma clara i inequívoca, amb protagonistes i antagonistes que representen els pols oposats del mateix conflicte.

Són sexistes i políticament incorrectes? Qual-sevol personatge és una part del jo individual i del jo col·lectiu. Per exemple, la princesa és la part femenina i el príncep la part masculina de cadascú; la fada i la bruixa, dues cares de l'amor (la protectora i l'asfixiant); els reis i les reines representen la figura d'autoritat i experiència; les princeses i els prínceps, la joventut coratjosa que va a la recerca de l'amor, etc.

Hem de tenir en compte que aquests relats tenen a veure amb l'època que s'explicaven i cal saber com s'han recopilat i qui ho ha fet. Els relats orals van canviant amb les èpoques, però l'estructura interna no canvia.

Hi ha molts contes on la dona no té un lloc de subordinació passiva, sinó que se les empesca per sortir-se amb la seva, i també hi ha personatges masculins dèbils. Cal buscar amplitud de protagonistes i actituds diferents per tal d'oferir un corpus, que en el seu conjunt ens mostri la diversitat de personatges, arquetips i funcions de gènere. És només a través del conjunt que es poden compensar els estereotips i mostrar el relativisme que la tradició oral ofereix.

És important poder fer-ne una lectura que vagi més enllà de la literalitat i les caricatures.

L'ACTITUD DE LA MEDIADORA

Cal buscar versions que no siguin simplificades ni descafeïnades, ja que perden el poder narratiu. Sota el paraigua de l'educació emocional i una coeducació simplificada, les versions s'han banalitzat i han perdut l'aspecte conflictual i la simbologia, en una mostra de falta de confiança en l'interlocutor.

Narrar implica recrear; el narrador ha de poder **apropriar-se prèviament** de la història, triar la versió que més li interessi de les moltes que podrà trobar, ser fidel a l'estructura bàsica i no escatimar la riquesa del relat.

Caldrà preparar, memoritzar i assajar la narració abans d'explicar-la als infants, o bé buscar versions ben escrites per poder-les llegir d'una manera expressiva. Els **recursos** com les onomatopeies, les cançonetes, les rimes, les cantarelles, les repeticions i els silencis ajuden a marcar el ritme de la narració i a implicar els més menuts d'una forma activa i participativa. L'infant construirà les seves imatges mentals, per això no sempre calen els suports visuals; però, si els n'ofereim, haurien de ser gràficament rics i allunyats de les estereotipacions disneyficades.

Lingüísticament és important **tenir cura del vocabulari**. És interessant conèixer fórmules d'inicis i finals diferents que emmarquin el pacte màgic. Quan fem un relat oral no cal que s'entengui tot; els infants a mesura que creixen (en el segon cicle) van preguntant pel significat de les paraules. Quan parlem de contes de la tradició oral, no fa falta res més que la veu, i cada infant es fa les seves imatges mentals dels personatges. Quan fem servir un llibre il·lustrat per explicar el conte, les imatges permeten fer connexions amb el text, però és crucial, amb aquesta tipologia, buscar diferents il·lustracions de la mateixa història o llibres on les imatges siguin molt esquemàtiques però suggerents.

És convenient **l'interès per descobrir nous relats** i personatges per ampliar el repertori.

Conèixer els personatges de la mitologia catalana que poden interessar en aquestes edats (els minairons, les dones d'aigua...) del repertori general de faules i de la zona concreta on hi hagi l'escola.

REFERENTS QUE CAL TENIR EN COMPTE

Folkloristes i autors que han recuperat relats de la tradició oral: germans Grimm, Heinrich Hoffman, Aleksandr Afanàssiev, Ana Cristina Herreros i Antonio Rodríguez Almodóvar, i de la tradició pròpia: Joan Amades, Teresa Duran, Maica Bernal, Joan de Déu Prats, Valeri Serra i Boldú, Albert Jané, Antoni Maria Alcover, Pep Coll...

PRIMERES NARRATIVES

QUÈ SÓN?

Els primers llibres de narrativa, que encara solen estar profusament il·lustrats. En molts casos el contingut està dividit en petits capítols o en petites històries, això sí, protagonitzades sempre per uns mateixos personatges. Les microhistòries o els capítols acostumen a tenir una certa unitat de significat, de manera que, en reprendre la lectura, no cal que l'infant recordi, més enllà del personatge i el seu univers, els detalls exactes del capítol anterior.

Per què són interessants?

- ❖ Són, per excel·lència, llibres i històries pensades per ser llegides nit rere nit, dia rere dia, i acosten els més petits a l'experiència de la lectura adulta.
- ❖ Permeten l'entrada a mons fictivals complexos amb unes estructures narratives senzilles, un escenari acotat i uns personatges molt definits, que guanyen profunditat capítol rere capítol.
- ❖ Provoquen una relació íntima i poderosa dels infants amb els personatges.

- ❖ Permeten, en esdevenir un marc conegut, que els infants puguin gaudir relaxadament i amb passió de cadascuna de les històries que expliquen.
- ❖ Ajuden a comprendre com es construeixen les narratives i el sentit de les parts (capítols o històries) en la construcció global d'una obra.

L'ACTITUD DE LA MEDIADORA

Cal esperar el moment en el qual el grup d'infants mostri una certa maduresa en l'escolta (al final del primer cicle i durant el segon cicle d'educació infantil). Pot ser interessant pensar com introduïrem els infants en l'univers dels personatges i les històries que hàgim escollit: ens conviden a un berenar a través d'una carta? Ens demanen ajuda? I bastir així un context de descoberta profunda.

Un cop iniciada la lectura, és important mantenir una rutina diària de trobada amb l'obra escollida, com a mínim fins que n'hàgim acabat la primera lectura. I després, tornar a aquells capítols o històries que més ens hagin agradat. També podem reproduir imatges dels personatges de manera que els infants puguin incorporar-los en el seu joc simbòlic i buscar una fórmula poètica de tancar el vincle establert amb ells.

ALGUNS REFERENTS QUE CAL TENIR EN COMPTE

Alguns clàssics de la literatura per a la primera infància per llegir en veu alta:

- ❖ Winnie the Pooh, de Milne.
- ❖ Els contes d'en Pere el Conillet, de Beatrix Potter.
- ❖ L'Àlícia explicada als infants, que el mateix Carroll va adaptar per als més petits.
- ❖ Les històries de l'osset de Minarick i Sendak.
- ❖ En Gripau i en Gripere, de Lobel.

LES LITERATURES GRÀFIQUES: àlbums i còmics

ÀLBUM

QUÈ ÉS?

“ L'àlbum és un suport d'expressió on la unitat bàsica és la doble pàgina, sobre la qual interactuen imatges i text, i on la seqüència s'articula amb el pas de la pàgina. ”

SOPHIE VAN DER LINDEN, *Album[s]*, Ekaré, 2015

L'àlbum és l'única tipologia de llibre que neix al si de la literatura infantil, pensat per a la primera infància. Proposa una experiència de lectura compartida, on l'adult ha d'ocupar-se de llegir el text en veu alta, mentre l'infant compon el sentit d'acord amb allò que escolta i allò que llegeix a les imatges.

El disseny editorial es mescla aquí amb el llenguatge literari, el relat visual, el llibre entès com a artefacte o llibre-objecte, i l'experiència de lectura com un acte que beu de la teatralitat i de la lectura com un acte lúdic. Tots aquests elements fan que sigui imprescindible en les obres destinades a la primera infància, ja que ofereix vies d'entrada a la lectura molt diverses, més democràtiques i no exemptes de risc i sorpresa.

PER QUÈ SÓN INTERESSANTS?

L'àlbum té diverses bondats que el fan molt interessant per a l'educació de la lectura i de la lectura literària en la primera infància.

- ❖ En un àlbum tot compta. La mida, el format, l'enquadernació... La importància de la materialitat o del llibre com a objecte ajuda que es construeix a través de la lectura manipulativa i material, la idea que en literatura fons i forma estan íntimament relacionats.

❖ La seva multimodalitat (el fet que s'elabori a través de diversos llenguatges: material, visual i textual) convida l'infant a llegir llenguatges diversos i a compondre sentit llegint entre llenguatges.

❖ L'àlbum necessita la lectura en veu alta i la relectura, dues pràctiques essencials a l'aula per a l'aprenentatge de la lectura. El relat visual sovint amaga trames secundàries o elabora dobles sentits, i per tant necessita ser rellegit amb calma.

L'ACTITUD DE LA MEDIADORA

Com que l'àlbum és un objecte multimodal on diferents llenguatges interaccionen entre si per construir sentit, hem de tenir en compte que hi haurà parts de la història que estaran relacionades a través del text, d'altres que es narraran a través de les imatges i d'altres que quedaran implícites i emergiran en el joc coreogràfic entre llenguatges. Per tant, quan els llegim hem de ser fidels al text, sense afegir-hi cap paraula, ja que els buits que el text deixa s'omplen a través del relat visual i a la inversa.

Com que hem dit que el llenguatge material i el llenguatge visual són essencials a l'hora de narrar, és important que la lectura de l'àlbum es faci amb l'objecte llibre a les mans (i no escanejat ni en pantalla gran) i mostrant sempre les il·lustracions perquè els infants puguin llegir les imatges mentre nosaltres llegim en veu alta.

Com es llegeix un àlbum sense mots?

El silenci textual és una invitació a llegir aquestes obres des del silenci, observant atentament les il·lustracions, per desenvolupar la capacitat de contemplació. Una de les possibles formes de convidar a llegir-los a l'aula és portar més d'un exemplar per proposar la lectura en petits grups i després posar en comú les interpretacions de cada grup. Tot i així, cada àlbum sense mots ens pot donar pistes per a la seva lectura: hi ha àlbums sense mots que es poden contar només amb sons, d'altres que suporten molt bé una música de fons per construir un ambient adient al pas de la pàgina, d'altres que es poden compartir de forma col·lectiva en el més absolut silenci...

AUTORS I REFERENTS QUE CAL TENIR EN COMPTE

Remy Charlip, Marianne Dubuc, Chris Haughton, Tomi Ungerer i Maurice Sendak.

PER SABER-NE MÉS

JUAN, Anna (2021). *L'àlbum com a joguina*. Blog: La col·leccionista.

JUAN, Anna (2020). *Les bondats (literàries) de l'àlbum*. Blog: La col·leccionista.

Departament d'Ensenyament (2013-2014). *Els àlbums i els llibres il·lustrats: una descoberta, diverses veus*.

Departament d'Ensenyament (2018). *La lectura d'un àlbum il·lustrat: El ratolí i la pilota vermella*.

CÒMIC

QUÈ ÉS?

El còmic és una narració seqüenciada per vinyetes (separades pels carrerons) que conta una història a través d'imatge i text. Com l'àlbum, és una narració multimodal i s'ha d'atènyer als diferents llenguatges per construir sentit.

BLOC 3.

LA PLANIFICACIÓ DE LES PRÀCTIQUES DE LECTURA

Temps, espais i propostes de qualitat

L'educació literària implica donar als infants eines per poder escoltar i llegir el món abans de poder llegir lletres, i això en la petita infància no és possible sense la mediació amorosa.

Implica tota la comunitat educativa i l'entorn familiar. Demana garantir el contacte dels infants amb l'oralitat i la cultura escrita amb aproximacions creatives i plaents. Exigeix oferir als infants el llegat artístic i cultural i literari i posar al seu abast totes les tipologies de llibres que permeten les diferents formes de lectura per a les quals ells estan disposats.

En el context educatiu, per garantir el dret a la lectura i oferir una formació literària universal i democràtica, cal una acció didàctica planificada i inclosa dins del projecte global de centre.

Per això és imprescindible:

1 Protegir un temps quotidià de qualitat per a les pràctiques de lectura i literatura.

Tot allò que té un temps el té perquè considerem que té un valor. Tot projecte educatiu que valori la tasca de l'acompanyament lector i l'educació literària ha de protegir un temps perquè aquesta es pugui esdevenir.

Els horaris dels centres han de preveure temps diferenciats per a la implementació de les diverses modalitats de mediació i de les experiències lectores que portarem a terme al llarg de tota l'etapa.

2 Planificar d'acord amb les diferents modalitats de mediació literària.

L'acció pedagògica en la primera infància ha de guiar els infants cap a **la descoberta de grans autors i autores, submergir-los en universos de ficció variats i vincular-los amb obres que posin en joc de forma qualitativa els recursos més característics de la primera literatura**: el ritme i la musicalitat de les cançons i poemes, les estructures narratives bàsiques, els personatges, la il·lustració com a llenguatge narratiu, etc.

Per això cal pensar en diferents pràctiques que han de passar quotidianament o esporàdicament a l'aula. A continuació, s'ofereix un llistat amb algunes de les pràctiques més rellevants, que han de permetre estimular el gust per la lectura, l'hàbit lector i la identitat lectora dels infants.

PRÀCTIQUES I ACTIVITATS

Alguns conceptes clau

1. L'itinerari lector

Seqüència de lectures i experiències literàries que configuren el camí que tot lector va seguint i que el preparen per a les lectures i experiències futures.

1.1. Itinerari lector individual

La seqüència d'obres, referents i experiències literàries més significatives de cadascun de nosaltres. Es construeix a partir de les aportacions que cadascú rep per part de l'escola, la família, els amics, la biblioteca pública, la llibreria, els mitjans... Té un vincle potent i manté un diàleg directe amb l'itinerari vital, la personalitat i les vivències íntimes que anem tenint al llarg de la vida.

1.2. Itinerari lector col·lectiu

És aquesta seqüència d'obres, referents i experiències literàries compartides per un

grup i que mantenen un diàleg amb la història col·lectiva d'aquest grup.

2. Contextos de la pràctica literària

Situacions principals en les quals es desenvolupen les activitats i propostes de mediació literària i que en l'àmbit d'infantil són bàsicament dues:

2.1. Lectura compartida. En què consisteix

Situacions en les quals l'experiència de lectura o la proposta és viscuda en grup o comunitat. Hi ha diferents fórmules i modalitats de lectura compartida que podem anar explorant i combinant: amb tot el grup classe, en petits grups, per una atenció més intensa, lectura d'un a un, lectors convidats...

Són situacions que permeten:

- ❖ Crear i consolidar el vincle entre l'adult que hi intervé i el grup que hi participa.
- ❖ Passar de la recepció individual a la compartida.
- ❖ Introduir referents (obres i autors) que passaran a enriquir l'itinerari col·lectiu d'aquell grup o comunitat.

Escola Mas Balmanyà, Sant Feliu de Guíxols.

Es poden crear situacions de lectura compartida en múltiples àmbits: a l'escola, amb el grup classe o amb membres de tota la comunitat educativa, a casa amb els membres de la família i en espais com el de les biblioteques públiques.

2.2. Lectura lliure ritualitzada vs. lectura autònoma

Tant la lectura lliure ritualitzada com la lectura autònoma són situacions en les quals l'experiència de lectura o la proposta és viscuda de forma individual.

Escola Auró, Barcelona.

Per referir-se a aquestes situacions de lectura individual, sovint s'ha usat el terme *lectura autònoma*. Es proposa, però, utilitzar l'expressió *lectura lliure ritualitzada* per posar èmfasi en una de les característiques principals d'aquestes situacions, que és la tria individual d'allò que els infants volen llegir en aquestes estones, per sobre de la suposada autonomia amb la qual sostindran aquestes estones. Tal com s'ha anat reiterant en el document, l'acompanyament de l'adult és bàsic per al bon funcionament d'aquestes situacions. En aquest context l'adult continua sent imprescindible, encara que amb un altre rol. Cal que hi sigui present amb una actitud educativa activa i que intervingui en la preparació i gestió de l'espai, en la gestió dels llibres que els infants agafen i retornen i en l'observació de les tries dels infants i de les seves formes de llegir i reapropiar-se de les lectures.

Les experiències de lectura lliure són claus perquè els infants puguin:

- ❖ Construir el seu propi itinerari.
- ❖ Atendre els interessos particulars i satisfer el seu gust per alguns llibres en particular.

- ❖ Anar reforçant la seva identitat lectora.
- ❖ Apropiar-se de les fórmules de lectura que han vist prèviament en la mestra o educadora.

Detall i descripció de les activitats

LECTURA EN VEU ALTA I NARRACIÓ ORAL PER PART DE LA MESTRA

Moltes recerques assenyalen la lectura en veu alta per part de les mestres com a eina bàsica per "fer" lectors.

Entenem aquesta pràctica com moments diaris breus en els quals la mestra tria obres interessants i els hi regala a través d'una lectura expressiva en veu alta.

CONTEXT: lectura compartida.

RECURRENCIA: diària.

CONTRIBUCIÓ A L'ITINERARI...: col·lectiu.

MODALITATS:

- ❖ Amb tot el grup classe.
- ❖ En petits grups, per una atenció més intensa.

QUÈ APORTA:

- ❖ Ampliar els referents literaris.
- ❖ Construir el sentiment de pertànyer a una comunitat lectora amb referents comparatius.
- ❖ Accedir a les estructures i el vocabulari propis de la llengua escrita, perquè puguin anar apropiant-se-la des de la complexitat.
- ❖ Accedir a la llengua catalana a través del llenguatge literari, oferint un ampli ventall de vocabulari i formes d'expressió.

Biblioteca Sant Ildefons, Cornellà de Llobregat.

- ❖ Regalar un model de lectura adequada.
- ❖ Permetre una actitud d'escolta relaxada, ja que l'alumnat pot focalitzar-se en allò que conta l'obra i com ho conta.
- ❖ Contribuir a estrènyer el vincle afectiu: desenvolupa actituds positives amb la lectura.
- ❖ Desenvolupar la capacitat d'escoltar de forma apreciativa:
 - ‡ Millora la comprensió global del relat.
 - ‡ Afavoreix el desenvolupament del pensament.
 - ‡ Exercita la imaginació i la creativitat.

CONSELLS PREVIS:

- ❖ Aquesta pràctica s'ha de desenvolupar a partir de llibres escollits per l'escola. Els llibres que venen de casa els podem acollir, com acollim joguines o altres elements que els infants poden portar puntualment de casa, però sense donar-los més protagonisme del que els pertoca. Els llibres protagonistes d'aquesta estona han de ser aquells pensats per a la descoberta literària, d'acord amb la qualitat i diversitat.

- ❖ Dissenyeu un itinerari de cicle: penseu en l'alumnat i decidiu què ha d'haver escoltat durant el seu pas per l'escola bressol o el segon cicle d'infantil.
- ❖ Pateu atenció a la varietat, també a la perspectiva de gènere per tal que hi hagi tanta presència d'autores i de protagonistes femenines com d'autors i protagonistes masculins.
- ❖ Penseu en l'accés a obres complexes o més desconegudes pel gran públic, que potser per a alguns infants només serà possible escoltar a l'escola.

ROL DE LA MEDIADORA:

- ❖ Construir un clima d'escolta i atenció activa a través d'una bona lectura expressiva.

ELEMENTS PER A L'OBSERVACIÓ I L'AVALUACIÓ:

- ❖ L'atenció s'educa i les nostres lectures i narracions poden ser un termòmetre per anar captant quins infants estan millorant-la, i com aquesta atenció millora també les seves possibilitats d'interpretació i la seva capacitat per a la construcció d'històries. Els seus gestos, primer, i les seves paraules ens aniran donant pistes de com van construir aquesta escolta activa.

CONSELLS PER A LA LECTURA EN VEU ALTA:

Projecte Converses literàries, El Prat de Llobregat.

Annex a les pàgines 49 i 50.

TRIA D'UNA OBRA PER A LA LECTURA EN VEU ALTA

Fixeu-vos en aquells que compleixin alguna de les característiques següents:

- Que expliquin una història o continguin una cançó.
- Que continguin un text rítmic, melòdic, amb sons o rimes... Que les il·lustracions (en el cas dels àlbums) permetin als infants fer la seva lectura, a través de les imatges (imatges amb valor narratiu).
- Els agradaran especialment aquells amb estructures repetitives, acumulatives i circulars.

PREPARACIÓ DE LA LECTURA EN VEU ALTA

- Llegiu-lo en veu alta diverses vegades.
- Podeu assajar davant d'un mirall.
- Intenteu seguir el text escrit, jugant amb les veus, les tonalitats, els silencis, els ritmes... de manera que la lectura ressalti l'essència del relat, l'estructura. Si es tracta d'una cançó, busqueu recursos per incorporar el cos.
- Penseu si en algun punt us aturàrieu per preguntar-los alguna cosa, fer-los alguna invitació...
- Penseu com arribarà el llibre a l'aula: dins d'una caixa, de la mà d'un titella, a través d'un objecte, una porteta...

ARRIBA EL DIA DE LA POSADA EN ESCENA

- Ritualitzeu l'inici: prepareu un lloc i creeu un ambient que convidi a escoltar sense distraccions. Eviteu llocs de pas i sorollosos, amb molts materials i elements visuals que els puguin distreure. Penseu com seuran els infants, de manera que no es molestin entre ells i que puguin veure bé el llibre. Jugueu amb recursos com el de la llum. Una petita làmpada enfocant el llibre farà desaparèixer tot l'entorn i centrarà la seva atenció.
- Gaudiu del moment. La lectura compartida és un espai de vincle, comunicació i joc.
- Jugueu amb el text, posant en pràctica els recursos que heu descobert en les lectures de preparació i escoltant i adaptant-vos a la reacció que us oferiran els infants.
- Rellegiu-lo tantes vegades com us ho demanin.
- Informeu les famílies (amb la llibreta, un cromó...) del llibre que heu llegit i introduït a l'aula.

DESPRÉS DE LA LECTURA

- Mantingueu el llibre en un lloc visible (a l'abast o no) per tal que els infants el puguin seguir demanant, per a la seva lectura individual o per ser rellegit en petit grup una altra vegada.

CONSELLS PER NARRAR HISTÒRIES DE VIVA VEU; EL PODER DE LA PARAULA DESPULLADA:

BUSQUEU ALGUN RECVLL DE CONTES POPULARS

- Llegiu el recull per ampliar el vostre repertori i sortir de les històries més conegudes o bé busqueu diferents versions del conte que contingui la vostra maleta i busqueu diferències entre elles.
- Seleccioneu una de les històries o versions descobertes per explicar.

PREPAREU-VOS PER A LA NARRACIÓ EN VEU ALTA

- Apreneu-vos la història (els esdeveniments, les frases o paraules que es van repetint i que funcionen com àncores de la història, els personatges i les seves característiques, els espais...).
- Penseu bé les veus dels personatges, el to, la intensitat, el ritme, els silencis...
- Intenteu evitar l'ús de titelles o d'objectes innecessaris i confieu en la paraula i els recursos de la veu. Si teniu un llibre il·lustrat, penseu en quin moment voldreu mostrar les imatges: totes a l'inici? Totes al final? En el moment de la lectura lliure?
- Escolliu un inici i un final d'entre el molts que ens ofereix la tradició: temps era temps quan els ocells tenien dents, i qui no s'ho vulgui creure que ho vagi a veure, darrere la porta hi ha una plata de confits que tots els nens hi volen posar els dits.
- Tal com fem en les estones de lectura en veu alta, penseu com disposareu els infants i com creareu un ambient que convidi a l'escolta.

ARRIBA EL DIA DE LA POSADA EN ESCENA

- ▶ No es tracta de llegir sinó de NARRAR. Els contes tradicionals han sobreviscut viatjant d'orella a orella i de boca en boca. Deixeu el llibre a casa i confieu en el poder del relat, la paraula i la veu.
- ▶ Informeu les famílies (amb la llibreta, un cromó...) del llibre que heu llegit i introduït a l'aula, com feu sempre.

LECTURA LLIURE

La lectura diària individual i lliure és essencial per avançar cap a la lectura autònoma i descobrir el plaer per una lectura més íntima i personal. A l'etapa d'infantil podem començar amb franges de temps petites (d'uns 5 o 10 minuts) i anar augmentant aquesta estona a mesura que anem educant els gestos i l'atenció.

CONTEXT: lectura individual.

RECURRENCIA: diària.

CONTRIBUCIÓ A L'ITINERARI...: individual i col·lectiu.

QUÈ APORTA:

- ❖ Possibilitar l'apropiació d'obres diverses i de qualitat (funció democratitzadora de l'escola pública).
- ❖ Atendre els interessos particulars i satisfer el seu gust per alguns llibres en particular.
- ❖ Reforçar la seva identitat lectora i l'itinerari lector individual.
- ❖ Apropiar-se de les fórmules i els gestos de lectura que han vist prèviament en la mesura o educadora.
- ❖ Crear i consolidar l'hàbit lector.

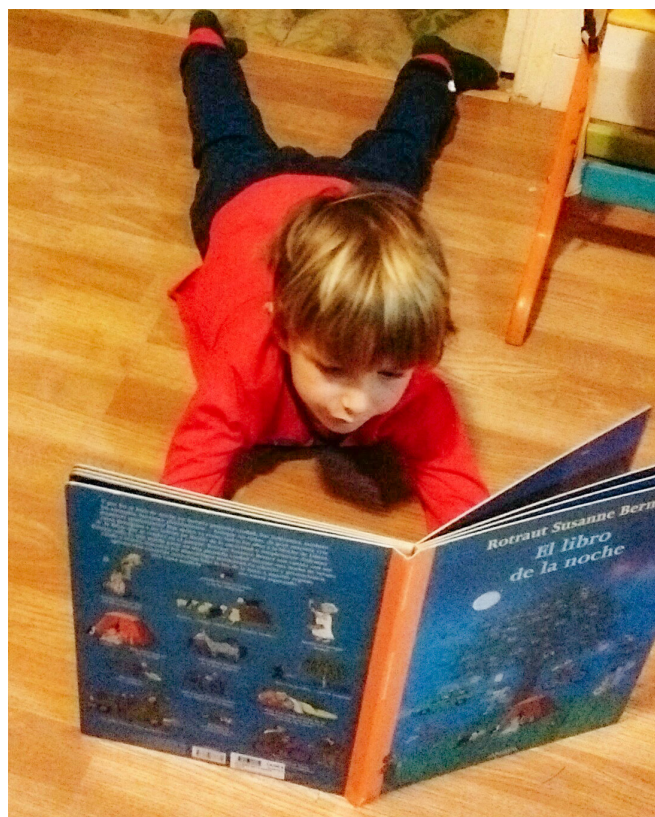
DESPRÉS DE LA NARRACIÓ

- ▶ Deixeu personatges, titelles, objectes, disfresses... per tal que els infants puguin jugar a representar la història, la puguin introduir en el seu joc simbòlic...

PER SABER-NE MÉS

COX GURDON, Meghan. *La màgia de la lectura en veu alta*. Viena, 2022.

BUENO, David. *Els beneficis de la lectura en veu alta*. Text, 2023.

- ❖ Rellegir i recordar obres que ja coneixen a través de la lectura compartida i portar les interpretacions més enllà.

CONSELLS PREVIS:

- ❖ Convé que sigui un espai-temps estable: trieu una franja diària, que idealment sempre sigui la mateixa, per subratllar la idea de ritual.

- ❖ Preveieu un espai a l'aula que ofereixi un entorn pensat i cuidat per afavorir l'experiència lectora. Tots els infants necessiten un espai còmode i protegit.
- ❖ És bàsic garantir una dinàmica ordenada que permeti a la mestra o educadora acompanyar els moments d'agafar o canviar els llibres escollits per part dels diferents infants.

Amb aquest objectiu, recomanem que els llibres estiguin exposats a través de la coberta, de manera que els petits puguin anar a buscar el títol que els interessa, sense haver de remenar entre tota la resta d'obres d'un prestatge o d'una caixa.

Hi ha obres que, per la seva fragilitat, han d'estar visibles però no necessàriament a l'abast. La visibilitat ha de permetre a l'infant demanar-lo i a l'educadora recordar la fragilitat del llibre i oferir-l'hi amb unes condicions que en garanteixin una lectura ritualitzada i curosa.

- ❖ Cal un coneixement aprofundit del corpus per part de les docents per poder-lo recomanar atenent els diversos perfils lectors.

Convé que els llibres disponibles per a la lectura lliure hagin estat presentats i llegits

Escola Puigberenguer, Manresa.

de forma compartida, per tal que disposin de models previs que els ajudin a apropiarse'ls de forma profunda i significativa. El que es proposa en aquesta situació és, doncs, una relectura o redescoberta.

- ❖ Es recomana ritualitzar l'inici i el tancament d'aquestes estones.
- ❖ A banda de la lectura lliure individual, es poden explorar dinàmiques de lectura a peluixos, en parelles...

ROL DE LA MEDIADORA:

- ❖ Participar en les estones de lectura lliure com a lectora i observadora activa en el mateix espai que els infants per poder oferir ajudes a qui les necessiti (en forma de recomanacions, d'ajuda en la tria, de lectura de fragments...), documentar les tries i situacions que es donen, observar la forma en què els infants s'apropien de les històries.
- ❖ Atendre als ritmes dels infants per poder anar ajustant i ampliant els temps de lectura. Es recomana començar amb pràctiques d'un temps curt entre 5 i 10 minuts i anar-lo augmentant progressivament.

ELEMENTS PER A L'OBSERVACIÓ I L'AVALUACIÓ:

- ❖ L'observació atenta de les tries, de les lectures que va fent cadascú i de les recomanacions que es van proposant ens dona molta informació sobre els perfils lectors dels infants i les vies per ampliar els seus horitzons de lectura.
- ❖ Prendre notes per poder anar deixant constància de les preferències, habilitats i dificultats de cadascú.

CONVERSA LITERÀRIA

“Aprendre a llegir —assegurava Aidan Chambers— és aprendre a parlar d’allò que s’ha llegit”. Al darrer curs d’escola bressol i al segon cicle d’infantil, podem començar a introduir, després de la lectura en veu alta, estones per parlar d’allò que hem llegit.

A l’etapa d’infantil, la conversa literària té certes particularitats. Si a primària és una pràctica clau per aprendre conceptes literaris, a infantil ha de proporcionar moments per començar a desenvolupar el llenguatge de conversa (i deixar de banda el llenguatge de consigna): aprendre com funciona una conversa, la importància dels torns, de parar atenció als companys per poder aportar i començar a apropiarse i a construir formes d’expressió oral reflexionades, que tinguin en compte el que acaben de llegir...

CONTEXT: lectura compartida.

RECURRENCIA: setmanal, aconsellem un mínim de dos cops per setmana. Podem iniciar amb temps reduïts (d’uns 10 minuts) i anar ampliant-los amb el pas dels mesos.

CONTRIBUCIÓ A L’ITINERARI...: col·lectiu.

QUÈ APORTA:

- ❖ Proposa anar de la interpretació personal a una interpretació col·lectiva, que es beneficia de la competència dels altres per ampliar el sentit de les obres.
- ❖ Ofereix oportunitats per jugar a fer hipòtesis, inferències, connexions, ordenar fets, resumir o recordar.
- ❖ Ofereix oportunitats per aprendre meta-llenguatge literari bàsic i descobrir que les obres estan escrites, il·lustrades o editades per persones amb noms i cognoms.

- ❖ Ajuda a entendre que la interpretació és una construcció que es crea negociant amb els indicis que apareixen al text.

- ❖ Ajuda a fixar-se en els aspectes literaris i estètics bàsics de les obres literàries.

CONSELLS QUE CAL TENIR EN COMPTE:

Les cobertes de les obres són universos d’indis per explorar amb calma. Jugar a fer hipòtesis a través de la lectura de cobertes és una forma interessant de jugar també amb les inferències, les connexions entre indicis, etc.

Les cinc preguntes bàsiques que l’Aidan Chambers proposa al seu llibre ***Dime: los niños, la lectura y la conversación*** són suficients per encetar una bona conversa a infantil:

- ❖ Les dues primeres —Hi ha alguna cosa que t’hagi agradat molt de l’obra? O alguna que no t’hagi agradat gens?— permeten explorar els efectes de la lectura en cada infant i parar atenció en els aspectes més íntims de la lectura.

- ❖ Les altres tres —Hi ha alguna cosa que no hagi entès o que t’hagi sorprès? T’ha recordat alguna altra història que ja coneixies? (i en què és semblant?, i en què diferent?) Hi ha alguna cosa que mai haves vist en un llibre?— permeten parlar d’aspectes estructurals del relat i construir relacions entre les obres comentades a les diferents converses.

QUÈ CAL EVITAR:

- ❖ Centrar l’atenció en el tema. “El tema no és el tema en literatura.”

- ❖ Utilitzar els temps de tertúlia literària per treballar valors, emocions o actituds.

- ❖ Projectar les interpretacions adultes sobre els infants. En aquest sentit, no es pot oblidar que les vivències i experiències dels més petits els conformen una mirada diferent

sobre les coses, una mirada que val la pena que pugui aflorar en aquestes converses de forma lliure i descarregada de tot allò que no els és propi.

ROL DE LA MEDIADORA:

- ❖ Sosténir el misteri sense explicar el sentit absolutament de tot i no pretendre una comprensió completa i equivalent a la de la lectura eferent.
- ❖ Actitud exploratòria, que no tingui com a objectiu arribar a una conclusió, sinó que se centri a proposar preguntes que s'ofereixin com a oportunitats de relectura i de recerca d'indicis en l'obra.
- ❖ Respectar els espais de silenci que a vegades es fan després d'una pregunta, donant temps als infants i repetint la pregunta amb petites variacions, si cal.
- ❖ Observar el llenguatge corporal de l'infant, allò que no diu però que el seu cos expressa.
- ❖ Oferir models d'expressió oral i guiar en l'atenció a indicis per expressar sensacions o proposar argumentacions.

ELEMENTS PER A L'OBSERVACIÓ I L'AVUACIÓ:

- ❖ Una atenció acurada de tot allò que aporten els infants a la conversa i amb quina mena de llenguatge ho expressen ens dona eines per avaluar la seva evolució i millora de l'expressió oral.

LECTURA GUIADA

La lectura guiada a infantil ha de permetre submergir els infants en universos de ficció diferents, fent que posin atenció en l'estil d'un autor o d'una autora concreta, descobreixin personatges, estereotips o objectes recurrents a la literatura infantil, relacionin obres amb aspectes formals comuns, etc.

Es tracta d'una pràctica que s'allarga en el temps i que implica diferents tipus d'activitats: de descoberta, d'experimentació i expressió, de documentació, etc.

És interessant pensar-la en forma de projectes literaris, que comportin una seqüenciació didàctica en diferents sessions i que impliqui la formulació d'un producte final. Dintre de l'itinerari hi ha d'haver espai per a moments de treball en grup i per a moments d'experimentació individual.

És interessant que es puguin establir vincles amb les famílies i amb altres institucions del barri, com ara la biblioteca pública, un centre d'art, cívic, etc.

CONTEXT: lectura compartida i lectura individual.

RECURRENCIA: anual.

CONTRIBUCIÓ A L'ITINERARI...: col·lectiu.

QUÈ APORTA:

- ❖ Ajuda a construir la postura essencial de la lectura literària: una postura distanciada que no presta atenció només a allò que s'explica sinó a com s'explica.
- ❖ Relaciona pràctiques de lectura amb pràctiques d'expressió plàstica o de descoberta de l'entorn.

Projecte Converses literàries, biblioteca Antonio Martin, El Prat de Llobregat.

CONSELLS PREVIS:

- ❖ Trieu bé les obres o els autors i les autores a descobrir i a explorar, oferint universos visuals i literaris originals, diferents i rics.
- ❖ Feu una lectura acurada prèvia per saber quines activitats poden ajudar a guiar la descoberta i planificar un itinerari.

QUÈ CAL EVITAR:

- ❖ Centrar la nostra atenció en aspectes temàtics o morals.

ROL DE LA MEDIADORA:

- ❖ Guiar entre les diferents activitats per tal d'anar construint relacions evidents entre les pràctiques que els infants puguin dotar de sentit.
- ❖ Plantejar tasques que promoguin la descoberta i l'exploració tant de forma compartida com individual.

ELEMENTS PER A L'OBSERVACIÓ I L'AVALUACIÓ:

- ❖ Els exercicis plantejats al llarg del guiatge ens donen eines per avaluar tant la seva escriptura com la seva capacitat interpretativa.

LECTURES DE FARISTOL

La lectura d'imatges és important en l'alfabetització actual dels infants i hem de trobar maneres d'oferir temps i espais per aprendre a contemplar i mirar imatges i narracions visuals. Que la primera infància tingui un accés més directe a la lectura visual que a l'alfabètica no significa que no hàgim de treballar la seva alfabetització.

CONTEXT: lectura compartida o individual.

RECURRENCIA: setmanal.

CONTRIBUCIÓ A L'ITINERARI...: col·lectiu.

QUÈ APORTA:

- ❖ Fixar la mirada i observar amb atenció una composició visual.
- ❖ En oferir diversitat d'expressions visuals, estem educant la mirada.
- ❖ Ens ajuda a jugar al joc de les hipòtesis, a fer inferències a través de detalls visuals, a fer connexions, a buscar i detenir-se en els marges.
- ❖ Convida a una lectura no lineal.

CONSELLS:

- ❖ Busqueu un llibre que demani ser contemplat amb atenció (sense la necessitat de ser llegit d'una sola tirada).
 - ⌘ Pot NO contenir una història.
 - ⌘ El format ha de convidar a la descoberta col·lectiva.
- ❖ Busqueu-li un lloc al Faristol:
 - ⌘ Trieu un lloc visible però no necessàriament accessible, ni de pas, des del qual puguem tenir obert el llibre en un faristol, de forma permanent.

‡ Penseu si l'il·luminareu d'alguna manera o l'acompanyareu d'algun objecte (lupes, objectes, materials naturals, fragments de les il·lustracions que conté, un puzle de la imatge...).

‡ Penseu cada quant convocarem els infants davant el Faristol i cada quant pasarem la pàgina, sense que això impliqui que els infants no puguin acostar-s'hi de forma lliure o espontània. Cada llibre pot demanar un ritme diferent i pot durar un temps diferent al Faristol (tot un curs, una setmana, un trimestre...).

- ❖ Presenteu el racó del Faristol als infants.
- ❖ Presenteu l'espai i expliqueu que és un lloc pensat per mirar, contemplar i observar amb calma tot el que les imatges en suggereixen.
- ❖ També és un espai de conversa, d'apropiació del llenguatge, de posar nom a les coses.
- ❖ Però també, i per què no, pot esdevenir un espai de joc (jugueu al veig-veig, a fer puzles amb les imatges, a buscar paral·lelismes i crear associacions, seqüències, *memories*...)
- ❖ Informeu les famílies (amb la llibreta, un cromó...) del llibre que heu llegit i introduït al racó del Faristol.

QUÈ CAL EVITAR:

- ❖ Proposar sempre el mateix tipus de representació visual.
- ❖ Proposar composicions visuals massa senzilles o estereotipades.

ROL DE LA MEDIADORA:

Acompanyar en la descoberta proposant jocs per a la contemplació de forma col·lectiva i ritualitzada perquè després hi puguin anar de forma lliure.

APADRINAMENT LECTOR

La lectura compartida amb infants més grans pot esdevenir un moment especial per compartir experiències i aprenentatges. Per als grans pot ser un moment fantàstic per estrènyer vincles amb els més petits, però també per experimentar i treballar de forma acurada la tria de les obres a compartir i la lectura en veu alta; i per als petits, un moment per emmirallar-se amb les capacitats i competències dels grans i per construir vincles afectius.

Escola Puigberenguer, Manresa.

CONTEXT: lectura compartida.

RECURRENCIA: bisetmanal.

CONTRIBUCIÓ A L'ITINERARI...: individual.

QUÈ APORTA:

- ❖ Moments de lectura compartida un a un, de manera que es possibilita la construcció de vincles afectius amb la lectura.
- ❖ Accés a les estructures i el vocabulari propi de la llengua escrita, perquè puguin anar apropiant-se-la des de la proximitat.
- ❖ Accedir a la llengua catalana a través del llenguatge literari, oferint un ampli ventall de vocabulari i formes d'expressió.

- ❖ Per als grans: un treball de reflexió sobre com triar i com llegir o acompanyar la lectura d'un infant que encara no llegeix paraules.

CONSELLS:

- ❖ Una petita col·lecció pensada per als moments de padrinatge lector: llibres amb musicalitat, amb estructures repetitives, imatgiaris complexos per jugar al veig-veig, etc.
- ❖ Els infants grans necessiten preparar aquestes estones treballant aspectes sobre com llegeixen a infantil, quines obres són les més adients, com es llegeix de forma expressiva, etc.
- ❖ Pensada com una pràctica eminentment literària, pot esdevenir una eina molt potent d'educació literària tant per als uns com per als altres.

QUÈ CAL EVITAR:

- ❖ Pensar aquesta pràctica com una pràctica senzillament comunitària.

ROL DE LA MEDIADORA:

- ❖ Oferir eines als grans per preparar les sessions.
- ❖ Observar atentament les interaccions al voltant dels llibres i oferir ajuda si és necessària.

ELEMENTS PER A L'OBSERVACIÓ I L'AVALUACIÓ:

- ❖ Pot oferir-nos molta informació sobre l'aprenentatge dels grans, a través de les tries, la preparació, els tipus d'interacció amb l'obra que proposa als petits, etc.
- ❖ És un moment per analitzar els gestos i les interaccions verbals a partir de la trobada.

ALTRES ACTIVITATS PUNTUALS

Per enriquir l'experiència literària dels infants i avançar cap a una vivència comunitària completa de la lectura i la literatura a l'escola, també és molt important oferir-los experiències especials que complementin les propostes del dia a dia a l'aula.

Escola Mas Balmanyà, Sant Feliu de Guíxols.

- ❖ **Exposicions** literàries de descoberta. Basades en personatges, motius literaris, gèneres...

- ⌘ Tant l'Associació de Mestres Rosa Sensat com l'IBBYcat, com molts centres de recursos i biblioteques, tenen exposicions i maletes concebudes d'acord amb diferents aspectes/temàtiques, que es poden llogar o demanar per tenir-les durant un temps a l'escola.

- ❖ **Presentacions** i tallers amb autors/es, il·lustradors/es, editors/es, traductors/es, etc. i sessions amb narradors/es orals professionals a l'aula.

- ⌘ La Institució de les Lletres Catalanes té el programa "Autors a les aules" i les escoles poden demanar la visita d'algun dels autors de casa per fer visites o tallers a les aules. Al web de la institució trobareu més informació.

- ❖ **Laboratoris de lectura.** Les biblioteques públiques fa temps que porten a terme laboratoris de lectura com espais de descoberta i relació activa i creativa amb un conjunt d'obres. L'IBBYcat en té alguns de disponibles per llogar. Al seu web trobareu més informació. També podeu mirar si la

vostra biblioteca de proximitat en programa alguna sessió.

- ❖ **Efemèrides, festes i jornades literàries.** Preparar jornades literàries a part de Sant Jordi, aprofitant efemèrides o projectes de recerca interdisciplinaris, és una forma efectiva de construir una comunitat educativa que tingui la lectura com un dels seus ele-

ments de vincle, identitat i valor. Al butlletí del Servei de Documentació de Literatura Infantil i Juvenil (SDLIJ) de Biblioteques de Barcelona o de l'IBBYcat podeu trobar efemèrides i altres activitats que poden inspirar alguna activitat especial.

- ❖ **Clubs de lectura, xerrades i tallers de formació per a famílies i mestres.** Conèixer les obres infantils destinades als infants és imprescindible si volem despertar el gust per la lectura i acompanyar-los en descobertes interessants. Una forma d'estar al dia és fer clubs de lectura on els adults llegeixen els clàssics o les novetats que els agradaria compartir tant a l'aula com a casa.
- ❖ **Visites a llibreries especialitzades i biblioteques.**

QUADRE RESUM

PERIODICITAT	ACTIVITATS	MODALITAT	CICLES	ITINERARI
Diària	Lectura en veu alta	Grupal	1r i 2n cicle	Col·lectiu
	Narració oral (de viva veu)			
	Lectura lliure ritualitzada	Individual		Individual i col·lectiu
Setmanal	Conversa literària	Grupal	A partir del 2n curs del 1r cicle i a 2n cicle	Col·lectiu
	Lectures de faristol			
Bisetmanal	Apadrinament lector	Grupal	2n cicle	Individual
Anual/semestral	Lectura guiada (projectes literaris)	Grupal i individual	1r i 2n cicle	Col·lectiu
Puntual	Exposicions literàries	Grupal i individual	1r i 2n cicle	Col·lectiu/individual
	Presentacions, visites i tallers	Amb el grup classe a l'aula o en modalitat familiar	1r i 2n cicle	Col·lectiu
	Laboratoris de lectura		2n cicle	Col·lectiu
	Efemèrides, festes i jornades literàries		1r i 2n cicle	Col·lectiu/individual
	Clubs de lectura i xerrades de formació per a famílies i mestres		1r i 2n cicle	Col·lectiu/individual
	Visites a la biblioteca pública o la llibreria		Grupal (ens hi poden acompanyar algunes famílies)	1r i 2n cicle

PROPOSTA DE PLANIFICACIÓ

A continuació es planteja una proposta, a tall d'exemple. Cada centre pot elaborar la seva. El que és important és que la planificació prevegi temps per a les diferents formes de mediació literària que s'han proposat.

1r cicle d'infantil

		1r trimestre	2n trimestre	3r trimestre
Recurrents	Lectura en veu alta en grup	10 minuts/dia (1 llibre al dia) 4 dies de la setmana	15 minuts/dia (1-2 llibres al dia) 4 dies de la setmana	15 minuts/dia (1-2 llibres al dia) 3 dies de la setmana
	Narració oral, de viva veu	1 cop per setmana	1 cop per setmana	1 cop per setmana
	Lectura lliure individual	2 cops per setmana, un cop passat el primer mes. Augment progressiu del temps 5-10 minuts	2 cops per setmana, un cop passat el primer mes. Augment progressiu del temps 10-15 minuts	3 cops per setmana, un cop passat el primer mes. Augment progressiu del temps 15-20 minuts
	Lectures de faristol	5 minuts, 1 dia a la setmana	5 minuts, 1 dia a la setmana	10 minuts, 1 dia a la setmana
	Lectura amb conversa			15 minuts, 1 dia a la setmana a partir del 2n curs
Puntuals			Visita a la biblioteca	Lectura guiada (projecte literari)

2n cicle d'infantil

		1r trimestre	2n trimestre	3r trimestre
Recurrents	Lectura en veu alta en grup	15 minuts/dia (2 llibre al dia) 3 dies de la setmana	10 minuts/dia (2 llibres al dia) 4 dies de la setmana	10 minuts/dia (2 llibres al dia) 3 dies de la setmana
	Narració oral, de viva veu	1 cop per setmana	1 cop per setmana	1 cop per setmana
	Lectura lliure individual	2 cops per setmana, un cop passat el primer mes. Augment progressiu del temps 10 minuts	2 cops per setmana, un cop passat el primer mes. Augment progressiu del temps 20 minuts	3 cops per setmana, un cop passat el primer mes. Augment progressiu del temps 25 minuts
	Lectures de faristol	10 minuts, 1 dia a la setmana	10 minuts, 1 dia a la setmana	10 minuts, 1 dia a la setmana
	Lectura amb conversa		20 minuts, 1 dia a la setmana	20 minuts, 1 dia a la setmana
Puntuals		Visita a la biblioteca		Lectura guiada (projecte literari)

El treball amb les famílies, aliades indispensables

DE L'AULA A CASA

Fer participants les famílies de les pràctiques literàries que duem a terme a l'escola és bàsic per tal que hi puguin donar continuïtat a casa. Això vol dir que és importantíssim compartir amb elles dos tipus d'informacions bàsiques:

- ❖ Els títols, les cançons, els autors... que presentem als infants, de manera que si ho volen puguin anar a la biblioteca o llibreria per llegir-los també a casa.
- ❖ L'evolució que cadascun dels infants va fent com a lector, la relació que estableixen amb els llibres, la forma en què viuen les activitats i experiències literàries que els proposem, aquelles tipologies, títols o temàtiques per les quals mostren més interès...

A banda, és important que els oferim:

- ❖ Informació sobre els esdeveniments literaris i les activitats del nostre entorn i que puguem afavorir la seva participació (acompanyant-les, quan puguem, facilitant-los la inscripció si ho necessiten...).
- ❖ Consells, xerrades o tallers, i convidar-les, en parelles per exemple, a venir a veure sessions de lectura compartida a l'aula, per tal que disposin de models i referències que orientin l'acompanyament que elles poden dur a terme.
- ❖ Préstec setmanal de llibres per a la lectura a casa o de maletes viatgeres.
- ❖ Seleccions en moments clau com Nadal, Sant Jordi i l'estiu o de forma recurrent, tot afavorint recomanacions per a la creació de la biblioteca personal a la qual tots els infants tenen dret.

La biblioteca personal es la col·lecció que l'infant es va fent a casa, a partir de les lectures comprades. Representa i guarda memòria de l'itinerari lector de cada infant. És aquell fons accessible que tenim a casa i al qual sempre podem tornar per recordar un moment, una etapa, rellegir una història amb la qual vam gaudir molt o redescobrir un títol que en el seu moment no ens va agradar tant. Tenir una petita biblioteca a casa també és important per reforçar la identitat lectora dels infants, per tal que es puguin reconèixer com a lectors en un context lector que dona valor a la lectura.

LES FAMÍLIES A L'AULA

Al'hora de proposar activitats d'aula que impliquin la participació de les famílies, cal partir d'una proposta clara i coherent amb la mirada i els objectius amb els quals articulem el nostre treball a l'aula.

Proposem, per tant, que més enllà del valor intrínsec que se suposa que tenen les activitats

participatives, formulem propostes que tinguin en compte les necessitats i possibilitats de les famílies a l'hora de donar continuïtat al treball que fem a l'aula.

En aquest sentit, a molts centres hi ha la tradició de convidar les famílies a explicar un conte a l'aula. Segurament aquesta és una proposta que poden assumir algunes famílies, però no totes. A vegades per manca de disponibilitat i d'altres per inseguretats o manca de referents, el resultat de la proposta pot ser divers i irregular.

Suggerim valorar altres fórmules, com la de convidar les famílies a quedar-se un dia a primera hora o a venir una tarda, una mica abans, per compartir una de les estones de lectura o narració amb tot el grup. És una bona manera de regalar-los un modelatge, donar-los a conèixer llibres de qualitat i veure com el seu fill o filla viu aquestes propostes, en el context de l'aula.

PER SABER-NE MÉS

Departament d'Educació. Famílies. Passem temps en família. Lectura.

Departament d'Educació (2016). *Lectura i família: com fomentar la lectura des de la llar*.

BLOC 4.

EL PAPER DE LES BIBLIOTEQUES D'AULA PER A L'EDUCACIÓ LITERÀRIA

La biblioteca escolar en l'etapa d'infantil, i des del punt de vista de l'educació literària, ha de respondre a dos objectius bàsics:

- ❖ oferir als infants formes diverses de relacionar-se amb els llibres perquè la lectura formi part de les pràctiques del seu dia a dia, descobrint-los el plaer de llegir;
- ❖ i construir una proposta formativa que tingui en compte les múltiples formes de llegir dels infants entre 0 i 6 anys i els ajudi a submergir-se de mica en mica en les obres de ficció i les propostes de no-ficció i a descobrir-ne el funcionament.

Les biblioteques d'aula o d'estança han de concebre's com els braços articulats de la biblioteca de centre, que activen formes de lectura quotidiana en diferents espais de l'escola. Les biblioteques d'aula no substitueixen la biblioteca escolar, en són una extensió, i són imprescindibles per la seva funció formativa, que a la primera infància consisteix a aproximar les diferents formes de lectura de manera diària als infants.

La coordinació de la biblioteca escolar ha d'ocupar-se de mobilitzar el fons en els diversos espais del centre i tenir cura que les biblioteques d'aula puguin nodrir-se i anar variant al llarg dels mesos.

Aspectes que cal tenir en compte a les escoles bressol

Moltes escoles bressol funcionen a través de diferents ambients de descoberta i joc que ocupen racons del centre amb propostes concretes i variables al llarg del curs. La forma d'estar dels infants es basa en l'exploració d'aquests

ambients, molts cops a través del joc lliure, tot i que també existeixen propostes guiades de descoberta.

La nostra proposta en aquest cas és que els llibres puguin estar presents en aquests espais o racons, sempre que prèviament s'hagin presentat i compartit al racó de lectura, la biblioteca d'estança o de centre (segons com ho hagi plantejat cada centre).

El que hem de tenir clar és que un racó de lectura no funciona com un ambient, a través de l'exploració autònoma. La literatura al 0-3 ha d'aparèixer d'una manera mediada i ha de ser cantada, contada, explorada o jugada de forma col·lectiva perquè els infants puguin accedir a la relectura a partir d'experiències de lectura compartida. Han d'aparèixer temps ritualitzats per portar a terme lectures compartides d'obres diverses que els ofereixin les eines necessàries per poder redescobrir-les de forma autònoma.

Per tant, hi han d'haver racons de lectura, amb temps ritualitzats per a la descoberta acompanyada de les obres, dins de cada estança. És preferible treballar aquesta descoberta guiada amb grups no massa extensos.

Aspectes que cal tenir en compte a les escoles

Tot i que cada cop més escoles funcionen d'acord amb la metodologia dels ambients, el cert és que l'aula continua sent un espai central en la vida dels infants entre 3 i 6 anys.

Més enllà de les visites a la biblioteca de centre o que als ambients puguin aparèixer llibres, una de les activitats bàsiques en el 3-6 ha de

ser la relació constant amb la cultura escrita per despertar la curiositat pel llenguatge escrit i fomentar l'alfabetització en els múltiples llenguatges que tenim a disposició. Així, la lectura compartida ha de ser una de les pràctiques clau d'aquesta etapa. I els infants han de tenir obres diverses a disposició en els espais quotidians, a través del disseny de racons de lectura o de biblioteques d'aula.

Aquests racons de lectura no funcionen a través de l'exploració autònoma i, igual que a l'escola bressol, la literatura al 3-6 ha d'aparèixer de manera acompanyada i ha de ser cantada, contada, explorada o jugada de forma col·lectiva perquè els infants puguin accedir a la lectura d'acord amb experiències de lectura compartida. La lectura autònoma només és accessible per a un infant d'entre 3 i 6 anys si ha estat prèviament modelada a través de la mediació de la mestra.

Consells concrets per a la concepció de les biblioteques d'aula

El Departament té un document que us pot donar pistes i eines:

Biblioteca de centre / biblioteca d'aula.
Dos recursos que es complementen.

Biblioteca d'aula: una oportunitat per a la lectura i el coneixement.

PEL QUE FA A LA COL·LECCIÓ

La col·lecció de la biblioteca escolar d'infantil ha de ser fruit de l'esforç col·lectiu i col·laboratiu entre docents. Totes les educadores i mestres de cicle han de conèixer els títols que conformen la col·lecció i han de saber quina mena de llibres es poden oferir i com anar construint uns itineraris de lectura que ajudin els infants a descobrir obres cada cop més variades i de més complexitat.

Criteris de configuració de les col·leccions de biblioteques d'aula:

- ❖ Una col·lecció diversa:
 - ⌘ ha de proposar títols de totes les tipologies de les quals hem parlat al bloc 2;
 - ⌘ ha de tenir una diversitat d'editorials, d'autoria, d'origen de les històries, d'estils gràfics, de llengües i de perfils lectors (amb una mirada sensible envers la producció pròpia de qualitat);
 - ⌘ ha de tenir la llengua catalana com a prioritària; això no vol dir que no puguin haver-hi llibres de les llengües familiars dels alumnes.
- ❖ Una col·lecció equilibrada:
 - ⌘ ha d'evitar col·leccions homogènies (formades només per imatgeries de cartoné o per estètiques realistes, per exemple);
 - ⌘ ha de tractar d'anivellar els percentatges entre les diverses tipologies i la resta de diversitats assenyalades.

- ❖ La mestra ha de conèixer (haver llegit) totes les obres que formen part de la seva biblioteca d'aula.

- ❖ El nombre de títols no ha de ser massa elevat, sinó que ens calen obres ben triades i que les docents puguin recomanar i acompanyar. La importància de la relectura per a la primera infància fa que sigui més important tenir pocs llibres i ben triats, i moltes vegades compartits, que no pas una dispersió de llibres que no hem presentat i que no es poden reapropiar.

- ❖ Com que tots els títols han d'haver estat compartits per oferir vies d'entrada diversa a la lectura, la col·lecció ha d'anar configurant-se a mesura que anem presentant a l'aula les obres que en formaran part.

- ❖ A l'inici d'I0 i d'I3 (inícis de cicle), aconsellem tenir els llibres visibles però no accessibles. Creiem que la lectura lliure s'ha de ritualitzar i s'ha de començar a fer amb les obres que ja coneixen a través de la lectura compartida. Quan ja n'hem compartit unes quantes diverses vegades de forma col·lectiva, podem començar a treballar la ritualització de la lectura lliure amb ells.

- ❖ La col·lecció d'aula ha d'anar variant al llarg del curs, partint de les lectures dels infants. Es tracta d'una transformació progressiva que no s'ha de fer mai traient tots els llibres en bloc, sinó atenent les particularitats i els ritmes del nostre grup d'infants.

- ❖ La idea de progressió de la qual hem parlat es concreta de la manera següent: la darrera col·lecció de la biblioteca d'aula d'I0 ha de passar a l'aula d'I1 a l'inici de curs; igualment la d'I3 ha de passar a l'aula d'I4 a l'inici de curs, i així successivament, ja que la lectura lliure es potencia a través d'obres que ja coneixen i poden recordar, recordar i rellegir de forma autònoma.

- ❖ Una col·lecció amb recursos actualitzats, de qualitat i rellevants per a les diferents edats i habilitats:

- ❖ ha d'evitar estar conformada per donacions, llibres malmesos i vells;

- ❖ ha d'evitar estar conformada per obres de consum, de poca qualitat (aquestes obres tenen els seus propis circuits fora de l'escola);

- ❖ ha de fer prevaldre la qualitat, tant gràfica com literària: l'escola ha d'educar el gust i la lectura i ho ha de fer a través de propostes interessants per a la infància;

- ❖ ha de tenir en compte les diverses formes de llegir als 0-6 i els interessos dels infants (sense oblidar que l'escola ha d'assumir un paper prescriptor i que ha de ser un espai de descoberta de fenòmens i interessos que els infants desconeixen).

- ❖ S'han de concebre a partir del concepte d'itineraris de lectura: entenem els itineraris com un caminet on els infants van descobrint obres cada cop més complexes i diverses, i ens hem d'atenir als aprenentatges literaris i estètics que es van provocant amb elles. Per tant, és imprescindible una mirada de centre o de cicle, que hagi reflexionat sobre quines obres, autors i autores són interessants en cada nivell, per anar oferint obres cada cop més complexes.

PEL QUE FA A LA DISPOSICIÓ DE LES OBRES I LA CONCEPCIÓ DE L'ESPAI:

- ❖ La forma de disposar les obres en l'espai és ja una forma d'acompanyar el fons. La biblioteca d'aula s'ha de pensar més com un **espai d'exposició** que d'emmagatzematge. *Mostrar* ha de ser la premissa a seguir.
- ❖ Les obres han d'estar visibles i disposades en prestatgeries que facilitin les accions dels petits lectors tant a l'hora de la tria com en el moment d'ordenar-les.
- ❖ La major part d'obres han d'estar a l'abast dels infants. N'hi ha que, per la seva fragilitat, convé que estiguin visibles però no accessibles, per incitar la demanda i poder-la ritualitzar.
- ❖ Convé delimitar el racó de lectura amb estores o amb les prestatgeries que utilitzem per disposar la col·lecció.
- ❖ No cal concebre-la amb colors cridaners ni una decoració excessiva. L'hem de pensar com un espai que convidi a la tranquil·litat que demana la lectura. Abaixar els sostres o jugar amb llums més càlides pot ajudar-nos.

BLOC 5.

PRIMERES ESCRIPTURES

Al llarg del segon cicle d'infantil, els infants comencen a diferenciar l'escriptura del dibuix i, tot i que el seu traç pot ser molt semblant, arriben a discernir clarament quan aquest respon a una voluntat d'escriptura i quan a una de dibuix. Cap a la fi del segon cicle d'infantil, els infants han comprès perfectament per què serveix el llenguatge alfabètic. Entenen també que l'escriptura és una de les possibles formes de comunicar i sovint comencen a sentir curiositat per les paraules escrites i per escriure solets.

L'etapa d'infantil no és el moment per treballar la descodificació del codi alfabètic ni l'aprenentatge de l'escriptura de forma sistemàtica. Amb tot, la curiositat dels infants es pot acompanyar de formes diverses, incitant-los a inventar històries a través de diversos llenguatges i a jugar amb les lletres i les paraules.

És interessant, per exemple, treballar la creació d'històries des de l'oralitat i de forma col·lectiva, que la mestra actuï com a guia per anar posant ordre i concretant sobre el paper les idees dels infants. En aquest sentit, és interessant que puguin veure com les seves converses i discussions orals sobre com iniciar una història o com caracteritzar un personatge van prenent cos a través de l'escriptura col·lectiva i el dictat a l'adult. Veure com un adult ordena, estructura i escriu la informació és una de les primeres formes d'apropar-se a l'escriptura.

Dintre de les possibles formes d'incitar a l'escriptura de petits textos (els noms, els llistes, els petits missatges, etc.), la literatura ofereix formes d'apropar-se a l'escriptura des de diferents llenguatges. La lectura, a més, els dona pistes i els pot servir de model per a la invenció d'històries *a la manera de...*

Per això, algunes de les obres que triem al segon cicle d'infantil han d'estar relacionades amb la pràctica de *llegir per inventar*. Això ho podem incitar de formes diverses, sempre prenent obres literàries concretes com a punt de partida per a les nostres exploracions.

Propostes

DIBUIXAR PER NARRAR,
DIBUIXAR PER EXPRESSAR

El llenguatge plàstic i visual és una de les formes més interessants per començar a construir històries o iniciar-se en el camí de la caracterització de personatges.

- ❖ Podem jugar a il·lustrar els moments més interessants dels contes que coneixem molt bé. Podem començar la tasca rellegant alguna de les històries, conversant sobre quins moments creuen que són els més rellevants, per arribar a uns tres o quatre moments i convidar-los a dibuixar-los. La sistematització dels moments clau a través del dibuix és una forma interessant de rememorar i estructurar coneixement narratiu. Acompanyar-ho de l'escriptura de les frases elegides per part de la mestra és un instrument clau a l'hora d'anar comprenent com sintetitzar a través de paraules.
- ❖ Podem proposar jocs en què, a través de descripcions orals per part de la mestra de personatges diversos, hagin de dibuixar-los tractant d'explicitar les característiques que sobresurten de la definició. Aquest treball pot iniciar-se també de forma col·lectiva, conversant sobre les característiques per després convidar a un treball individual. En finalitzar la tasca, podem convidar-los a escriure algunes de les paraules que hem triat per caracteritzar el personatge.

‡ *La meva petita fàbrica d'històries*, de Bruno Gibert, pot ser també un punt de partida per construir de forma gràfica els relats que apareixen al llibre.

❖ Proposar tècniques i estils de representació diferents —collage, printing, fotomuntatges, només amb gomets i figures geomètriques, etc.— és interessant perquè s'adonin que hi ha moltes formes de construir relats visuals.

LA PRIMERA PRODUCCIÓ ÉS LA REPRODUCCIÓ,
DEIA ANNA TEBEROSKY

Però, quina reproducció? La de les primeres literatures, aquelles que vam memoritzar: cantarelles, cançons, poesies, acudits, etc.

LA LLISTA I EL JOC COMBINATORI COM A
ESCRITURA LITERÀRIA

La primera forma de creació literària infantil és la llista. Els infants acostumen a fer llistes de coses que els agraden o que no els agraden, coses que voldrien fer, coses que han après, coses que no volen menjar, coses que els diverteixen... I en aquest acte de fer llistes hi ha sovint un component poètic lligat a la seva forma de construir relacions entre els elements de la llista. Aquestes llistes poden esdevenir les primeres tirallongues (no rimades) de la seva biografia. Jugar a imaginar llistes diverses, imaginar-ne algunes per als seus personatges preferits... poden ser activitats de creació interessants. I potser alguns dels infants es llencin a escriure les seves primeres paraules (sempre si volen, és clar!).

Hi ha autors que han fet de la llista una forma de crear històries molt valuoses per a la infància. Remy Charlip n'és un. Llegir la seva obra, adonar-nos de com construeix les històries i tractar d'imaginar noves històries a la manera de Charlip pot ser una activitat interessant d'expressió gràfica a partir de llistes diferents.

❖ Podem inventar jocs de cartes amb personatges molt coneguts pels infants, objectes màgics i espais per incitar a jugar a inventar històries a través de jocs d'atzar. Sempre és millor començar a jugar de forma col·lectiva, per modelar el joc i després incitar a jugar en petit grup. En acabat els podem convidar a inventar un títol per a la seva història i a tractar d'escriure'l. La mestra pot acabar la pràctica escrivint els títols i comparant les lletres que han fet servir ells i les que ha fet servir ella.

❖ Hi ha obres que ens inciten a compondre històries a través de l'art de la combinatòria.

‡ *Più e meno*, de Bruno Munari, per exemple, pot ser un bon punt de partida per imaginar des de moments concrets fins a històries interminables. Incitar-los a la creació col·lectiva des de l'oralitat és una forma de treballar la creació literària. També els podem incitar a treballar a la manera de Munari i dibuixar noves làmines per imaginar noves històries.

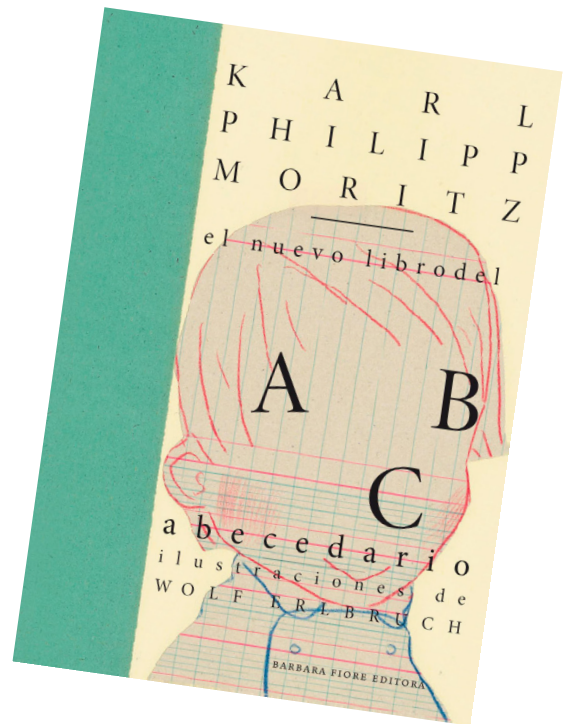
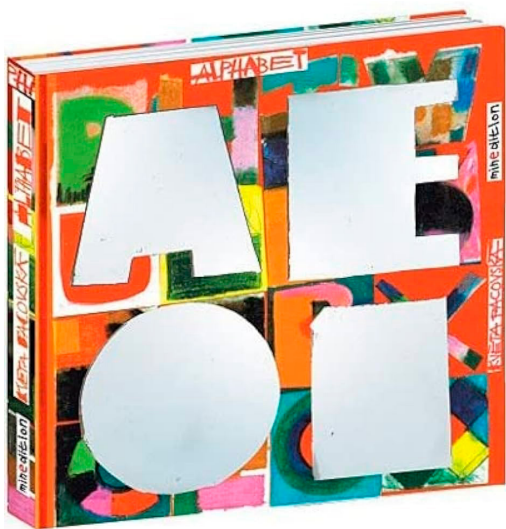
JUGAR AMB LES LLETRES

Els abecedaris i alfabetos són uns dels llibres més clàssics de la literatura infantil. Inicialment concebuts com a obres eminentment educatives (per ensenyar les lletres), en l'actualitat es plantegen també com a obres d'exploracions estètiques i literàries molt interessants. La lectura i descoberta d'alguns abecedaris poden portar-nos al disseny del nostre propi abecedari i a jugar amb les lletres de diverses maneres, més enllà del traç. *Alfabetiere* de Bruno Munari, *26 Letters and 99 Cents* de Tana Hoban, *Alfabeto* de Kéta Pacovská, *El nuevo libro del abecedario* de Karl Philipp Moritz i Wolf Erlbruch, *Abecedari amagat* d'Imapla o *ABCD'Art* són només alguns exemples diversos que poden servir-nos d'inspiració.

DE LES PARAULES

A LES RECOMANACIONS

Les converses al voltant dels llibres poden ser també els punts de partida per a l'escriptura de paraules, relacionades amb allò que acabem de llegir. Això ho podem posar en pràctica al final de les converses, a tall de conclusió. Podem portar paraules escrites per tractar d'associar paraules i sensacions a obres. És interessant que aquestes paraules noves estiguin presents a l'aula, associades a l'obra, a través d'un mural on anem compartint les cobertes i les paraules, per exemple. Veure com la lectura s'enriqueix amb la paraula escrita, malgrat que encara no escriguin, és rellevant perquè vagin valorant la llengua escrita.

BLOC 6.

PER ON COMENCEM? GUIA PRÀCTICA

Després d'aquesta mirada panoràmica sobre la importància de la literatura en la primera infància i sobre conceptes i pràctiques bàsiques, us proposem un petit itinerari per començar a introduir la literatura a l'aula dels més petits.

0. ABANS DE RES...

Hem de tenir en compte, com ja hem vist, que més enllà de les paraules i dels textos alfabètics, els infants llegeixen molts altres llenguatges. Assumir-ho com a punt de partida és interessant per pensar els més petits com a lectors i lectores i per començar a reflexionar sobre quines obres els podem posar a les mans i quines pràctiques són les més adients per despertar la seva curiositat per la literatura i els llibres.

Per iniciar els petits grans canvis...

1. REVISAR LA COL·LECCIÓ

Si volem mediar, hem de conèixer bé les obres amb què hem de portar a terme aquesta tasca. Així que el primer pas és sempre una mirada a allò que tenim a l'aula, al cicle i a l'escola.

Poseu-vos davant de la vostra biblioteca d'aula i analitzeu-la amb cura fent-vos algunes preguntes: Quines obres tinc? Com han arribat fins a l'aula? Són de qualitat? En trauria algunes? Quines no crec adients per a una aula d'infantil? Tinc representació de totes les tipologies existents al mercat? Quines tipologies tinc? Quines no? Tinc llibres trencats o molt envel·lits? Tinc llibres que provenen de donacions? Són interessants o responen a criteris comercials o exclusivament morals?

Un cop analitzades, poseu en comú amb la resta d'educadores del cicle les valoracions sobre les biblioteques d'aula.

Ara podeu començar a fer esporga i a decidir quines compres cal fer per tal d'anar construint una col·lecció que respongui als criteris de qualitat, diversitat i equilibri.

Formació a educadores EBM Cabusset, El Prat de Llobregat.

Penseu que les noves adquisicions i la construcció global de la biblioteca ha de permetre crear itineraris progressius, a partir de les biblioteques d'aula que, trimestre rere trimestre i curs rere curs, aniran canviant. Quins són els llibres que els oferirem en cada moment? Quines lectures es trobaran quan iniciem l'etapa i a quines volem que hagin pogut arribar al final? Aquests lots o biblioteques, tal com els hem configurat, ens permeten sostenir les diferents experiències de lectura que programarem?

Per conèixer millor el món de la literatura infantil, podeu llegir ressenyes de les obres en revistes especialitzades, estar al cas de les seleccions que fan diverses institucions o visitar blogs especialitzats en literatura infantil. Aquí us proposem alguns recursos interessants on trobar informació:

- ❖ **Revista Faristol:** trobareu una secció d'articles i una altra de crítiques de les obres publicades en català.
- ❖ **Revista Babar:** trobareu articles interessants i ressenyes crítiques de moltes de les obres publicades a tot l'Estat.
- ❖ **Revista CLIJ:** trobareu articles interessants i ressenyes crítiques de moltes de les obres publicades a tot l'Estat.
- ❖ **Garabatos y ringorrangos** de Germán Machado: blog d'un llibreter i escriptor de literatura infantil.
- ❖ **¡Dídola, pídola, pon!:** blog d'una mestra especialitzada en literatura infantil i encarregada de biblioteca escolar.
- ❖ **La coleccionista libro-álbum:** blog especialitzat en l'anàlisi d'àlbums.
- ❖ **TÀNDEM:** podcast de literatura infantil amb entrevistes a diferents personatges de l'ecosistema del llibre i la literatura infantil.

- ❖ **El garbell de Rosa Sensat:** butlletí periòdic de la Biblioteca Rosa Sensat, amb una selecció de llibres que han estat llegits i valorats pel Seminari de Bibliografia Infantil i Juvenil.

- ❖ **Llibres al replà:** blog on diferents especialistes escriuen sobre temes de literatura infantil i juvenil.

2. PREPARAR ELS ESPAIS

Un cop analitzada la col·lecció, podem observar atentament l'espai o el racó que destinem als llibres. Hem de tenir en compte la importància de delimitar espais amb estores, pres tatgeries, coixins... per diferenciar usos i poder ritualitzar millor l'accés i el temps destinat a la lectura. Com estan disposats els llibres en el racó? Estan a l'abast? Estan visibles? La concepció de l'espai respon al principi de mostrar o al d'emmagatzemar?

Biblioteca Artur Martorell, Barcelona.

3. PLANIFIQUEM LES PRÀCTIQUES QUE DUREM A TERME

Per enfilars l'agulla cal que planifiquem i que totes aquelles pràctiques de lectura que creiem importants quedin plasmades al calendari anual. Allò que no es planifica passa ràpidament a ocupar temps residuals i hem de vetllar per fer possibles temps de lectura de qualitat.

Penseu que hi ha d'haver pràctiques recurrents i d'altres d'espòràniques. Quines són les pràctiques que creieu que són més essencials i que, per tant, haurien d'aparèixer de forma quotidiana l'aula? En quins moments creieu que pot ser interessant situar-les?

Tenint en compte tot això, tracteu d'ubicar aquestes pràctiques en l'horari d'un curs escolar, per veure com aneu encabint-les.

4. PASSEU A L'ACCIÓ!

Si heu fet tot això, ara només queda portar els llibres a l'aula i presentar-los, jugar-hi, explorar-los i llegir-los amb ells.

Abans de portar cap llibre a l'aula l'heu de llegir acuradament i fer-vos aquestes preguntes: per què em pot servir millor aquest llibre a l'aula?

- ❖ Per a una lectura en veu alta?
- ❖ Per descobrir l'obra d'un autor o una autora?

- ❖ Per iniciar un projecte de descoberta?
- ❖ Per incitar a la lectura tàctil o manipulativa?
- ❖ Per educar la mirada i l'atenció en el detall?
- ❖ ...

Com hem vist, no tots els llibres amaguen històries. Per tant, haurem d'haver explorat l'obra per saber si s'ha de cantar, si es pot contar sense cap suport, si s'ha de llegir, si s'ha d'explorar des de la curiositat per després conversar i veure quins camins ens obre, si és per jugar i quines formes de lectura lúdica se'ns acudeixen...

Llavors és l'hora de pensar com el presentarem. Jugarem al joc de les hipòtesis d'acord amb la lectura de la coberta? Disposarem les obres d'una forma determinada a l'aula per convidar a una primera exploració guiada? Serà un dels llibres per al faristol? Segurament, a mesura que aneu fent aquesta reflexió amb cadascuna de les obres, anireu trobant les formes més adients de presentar-los. Al principi us costarà una mica, però després anirà sent més fàcil. Ja sabeu: la pràctica fa el mestre!

Si són històries per ser narrades a viva veu o llegides en veu alta, hem de pensar a:

Si és un àlbum o una primera narrativa: llegir-lo diverses vegades a casa per trobar el ritme del relat i les veus dels personatges, saber quan canvia el to, el volum, el ritme...

Si és un conte o una fable de tradició oral: podem provar de llegir-lo a casa i tractar de recordar-ne l'estructura, els motius essencials, les repeticions i els moments clau per contar-lo sense llegir, tal com el recordem, tal com l'hem fet nostre. És interessant que les històries puguin aparèixer d'aquesta manera a les aules. Però, si a l'inici ens costa, podem buscar versions interessants i llegir-les, havent preparat prèviament la lectura en veu alta.

TOTES LES PROPOSTES, SIGUIN DE LA NATURALESA QUE SIGUIN, HAN DE:

- 1 Respondre a un objectiu concret i clar.
- 2 Complementar-se entre elles.
- 3 Ser pensades en el context d'un itinerari de formació literària que abraci tota l'escolaritat i que atengui específicament els dos cicles d'infantil, sense oblidar les transicions (els canvis de curs i de cicle i escola).
- 4 Preparar el context i ritualitzar l'inici i el tancament de les experiències que es proposen.
- 5 Educar l'atenció, l'escolta i el diàleg.
- 6 Acompanyar i promoure el procés de comprensió.
- 7 Educar el gest: la manipulació, la relació amb l'objecte, la posició per aprendre a relacionar-se amb l'objecte llibre. En aquest sentit, les accions de manipulació, pas de la pàgina i descoberta del llibre des del seu vessant més material formen part del procés de l'aprenentatge i d'apropiació cultural.
- 8 Educar el gust. Ja hem parlat de la importància de la varietat i diversitat d'estètiques i propostes literàries per tal d'anar ampliant els seus horitzons i referents lectors. L'educació estètica implica acompanyar-los en la lectura i el gaudi d'obres amb propostes i estils als quals probablement no tots els infants tindran accés.
- 9 Promoure la interacció com a font d'aprenentatge de la literatura per esdevenir lectors crítics.

5. DOCUMENTEU, AVALUEU I COMUNIQUEU!

Tota acció pedagògica no comença i acaba amb la mateixa pràctica, sinó que requereix una documentació del procés i una avaluació basada en tres àmbits molt importants:

1. Avaluació concreta de la proposta: la proposta respon als objectius que ens hàviem plantejat?
2. Avaluació de l'impacte sobre cadascun dels infants: quina informació ens dona la pràctica sobre el moment lector en el qual es troba cada infant? Com contribueix la pràctica a fer avançar individualment i col·lectivament els infants en el seu camí com a lectors?
3. Què està passant? (Documentació del procés individual —biografia lectora— i col·lectiu del grup classe.)

Documentar ens ajuda no tan sols a poder transmetre a les famílies aspectes sobre el perfil lector dels infants, sinó que també ens facilita traspasar a la resta del claustre o l'equip de cursos superiors què és allò que hem fet i en quin punt ens hem quedat, per tal de garantir una evolució contínua de les propostes al llarg de tot el cicle.

Els informes poden ser un espai fantàstic on deixar constància i compartir amb les famílies la biografia lectora, les experiències dels petits al voltant dels llibres i els interessos, les dificultats o el que rebutgen els infants. De nou, reservar un espai per a aquesta informació suposa donar-li valor i oferir informacions que facilitaran a les famílies continuar l'acompanyament lector des de casa.

Un acompanyament que resulta imprescindible i pel qual agrairan recomanacions, modelatges, pautes...

Amb tot això, ja teniu per on començar!

CONSELLS PER A LA LECTURA EN VEU ALTA:

TRIA D'UNA OBRA PER A LA LECTURA EN VEU ALTA

Fixeu-vos en aquells que compleixin alguna de les característiques següents:

- Que expliquin una història o continguin una cançó.
- Que continguin un text rítmic, melòdic, amb sons o rimes... Que les il·lustracions (en el cas dels àlbums) permetin als infants fer la seva lectura, a través de les imatges (imatges amb valor narratiu).
- Els agradaran especialment aquells amb estructures repetitives, acumulatives i circulars.

PREPARACIÓ DE LA LECTURA EN VEU ALTA

- Llegiu-lo en veu alta diverses vegades.
- Podeu assajar davant d'un mirall.
- Intenteu seguir el text escrit, jugant amb les veus, les tonalitats, els silencis, els ritmes... de manera que la lectura ressalti l'essència del relat, l'estructura. Si es tracta d'una cançó, busqueu recursos per incorporar el cos.
- Penseu si en algun punt us aturàrieu per preguntar-los alguna cosa, fer-los alguna invitació...
- Penseu com arribarà el llibre a l'aula: dins d'una caixa, de la mà d'un titella, a través d'un objecte, una porteta...

ARRIBA EL DIA DE LA POSADA EN ESCENA

- Ritualitzeu l'inici: prepareu un lloc i creeu un ambient que convidi a escoltar sense distraccions. Eviteu llocs de pas i sorollosos, amb molts materials i elements visuals que els puguin distreure. Penseu com seuran els infants, de manera que no es molestin entre ells i que puguin veure bé el llibre. Juegueu amb recursos com el de la llum. Una petita làmpada enfocant el llibre farà desaparèixer tot l'entorn i centrarà la seva atenció.
- Gaudiu del moment. La lectura compartida és un espai de vincle, comunicació i joc.
- Juegueu amb el text, posant en pràctica els recursos que heu descobert en les lectures de preparació i escoltant i adaptant-vos a la reacció que us oferiran els infants.
- Rellegiu-lo tantes vegades com us ho demanin.
- Informeu les famílies (amb la llibreta, un cromó...) del llibre que heu llegit i introduït a l'aula.

DESPRÉS DE LA LECTURA

- Mantingueu el llibre en un lloc visible (a l'abast o no) per tal que els infants el puguin seguir demanant, per a la seva lectura individual o per ser rellegit en petit grup una altra vegada.

CONSELLS PER NARRAR HISTÒRIES DE VIVA VEU; EL PODER DE LA PARAULA DESPULLADA:

BUSQUEU ALGUN RECVLL DE CONTES POPULARS

- Llegiu el recull per ampliar el vostre repertori i sortir de les històries més conegudes o bé busqueu diferents versions del conte que contingui la vostra maleta i busqueu diferències entre elles.
- Seleccioneu una de les històries o versions descobertes per explicar.

PREPAREU-VOS PER A LA NARRACIÓ EN VEU ALTA

- Apreneu-vos la història (els esdeveniments, les frases o paraules que es van repetint i que funcionen com àncores de la història, els personatges i les seves característiques, els espais...).
- Penseu bé les veus dels personatges, el to, la intensitat, el ritme, els silencis...
- Intenteu evitar l'ús de titelles o d'objectes innecessaris i confieu en la paraula i els recursos de la veu. Si teniu un llibre il·lustrat, penseu en quin moment voldreu mostrar les imatges: totes a l'inici? Totes al final? En el moment de la lectura lliure?
- Escolliu un inici i un final d'entre el molts que ens ofereix la tradició: temps era temps quan els ocells tenien dents, i qui no s'ho vulgui creure que ho vagi a veure, darrere la porta hi ha una plata de confits que tots els nens hi volen posar els dits.
- Tal com fem en les estones de lectura en veu alta, penseu com disposareu els infants i com creareu un ambient que convidi a l'escolta.

ARRIBA EL DIA DE LA POSADA EN ESCENA

- No es tracta de llegir sinó de NARRAR. Els contes tradicionals han sobreviscut viatjant d'orella a orella i de boca en boca. Deixeu el llibre a casa i confieu en el poder del relat, la paraula i la veu.
- Informeu les famílies (amb la llibreta, un cromó...) del llibre que heu llegit i introduït a l'aula, com feu sempre.

DESPRÉS DE LA NARRACIÓ

- Deixeu personatges, titelles, objectes, disfresses... per tal que els infants puguin jugar a representar la història, la puguin introduir en el seu joc simbòlic...

PER SABER-NE MÉS

COX GURDON, Meghan. *La màgia de la lectura en veu alta*. Viena, 2022.

BUENO, David. *Els beneficis de la lectura en veu alta*. Text, 2023.

Generalitat de Catalunya
Departament d'Educació